

Een goed begin is het halve werk

Onderzoek voor de werkgroep Internationalisering van de academie voor Sociale Studies van Avans Hogeschool 's-Hertogenbosch naar de ideale voorbereiding voor de periode in het buitenland.

Auteur: Bente Couwenberg

Studentnummer: 2082164

School: Academie voor Sociale Studies Avans Hogeschool 's-Hertogenbosch

Opleiding: Maatschappelijk Werk en Dienstverlening

Klas: 5017-408

Afstudeertraject, AP430

Docentbegeleider: Christel Blom

Praktijkbegeleiders: Charlot Lugtigheid en Bart Paaimans

Beoordelaars: Mustapha Aoulad Hadj en Eva Blaauw

28 mei 2018

Voorwoord

Voor u ligt de scriptie 'Een goed begin is het halve werk' over een onderzoek naar de ideale voorbereiding op de periode in het buitenland voor studenten van de opleiding Social Work aan de academie voor Sociale Studies aan Avans Hogeschool in 's-Hertogenbosch (hierna genoemd ASH). Het onderzoek is uitgevoerd in opdracht van de Werkgroep Internationalisering van de ASH. Deze scriptie is geschreven voor het afstudeertraject voor de opleiding Maatschappelijk Werk en Dienstverlening (Social Work) aan Avans Hogeschool in 's-Hertogenbosch. In de periode van februari 2018 tot en met mei 2018 is dit onderzoek gedaan en zijn de resultaten vastgelegd in deze scriptie. Met trots presenteer ik u het eindresultaat.

Mijn affiniteit met internationalisering is er al sinds de middelbare school toen ik tweetalig onderwijs heb gevolgd en hiervoor naar Amerika ben geweest. Mede door dit onderzoek en door de verhalen van andere studenten vind ik het jammer dat ik zelf tijdens mijn studie niet nog een keer de kans heb gepakt om een periode in het buitenland te verblijven voor studie of stage. Na dit onderzoek zou ik zeker iedereen willen aanraden dit wel te doen. Dit om zo nog meer in contact te komen met andere culturen, andere perspectieven en daarbij veel over jezelf te leren. Want iets wat ik heb geleerd tijdens mijn studie is het volgende:

Oordeel niet

Maar verwonder

Misschien is het niet de ander

Maar ben jezelf bijzonder (Versje van Fien, 2018).

Er zijn meerdere mensen die ik graag wil bedanken voor de ondersteuning tijdens het onderzoek. Ten eerste, mijn opdrachtgevers, Charlot Lugtigheid en Bart Paaimans, en mijn docentbegeleider, Christel Blom, voor de begeleiding bij het intensieve proces om een betrouwbaar onderzoek te krijgen. Zij stonden klaar om mijn vragen te beantwoorden. Ten tweede, wil ik de respondenten bedanken die deel hebben genomen aan mijn onderzoek. Zonder hen was het onmogelijk geweest om de hoofdvraag van dit onderzoek te beantwoorden. Tot slot, wil ik graag mijn familie en vrienden bedanken. Door het meedenken en de mentale ondersteuning die ze hebben gegeven, is het gelukt om deze scriptie te voltooien.

Ik wens u veel leesplezier toe.

Bente Couwenberg

Tilburg, 28 mei 2018

Samenvatting

Globalisering en internationalisering hebben effect op het dagelijks leven. Ze zorgen er mede voor dat het nationaal beleid en de arbeidsmarkt van Nederland zijn veranderd. Ook betekent dit dat het hoger onderwijs in het algemeen internationaliseert. Hierdoor gaan steeds meer studenten tijdens de studie een periode naar het buitenland. Juist op dit gebied, internationalisering, scoort Avans laag bij de jaarlijkse Nationale Studenten Enquête (NSE). Vandaar dat het waardevol is om te kijken hoe dit verbeterd kan worden. Uit het onderzoek van het Ministerie van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap (Warps, van der Hoek, van der Boom en van Warmerdam, 2012) blijkt dat studenten naar het buitenland gaan voor de persoonlijke ontwikkeling, verbeteren van sociale en culturele vaardigheden, professionele ontwikkeling en het leren kennen van een andere cultuur. Deze aspecten zorgen dat er veel op hen afkomt. Daarom is het van belang om de studenten hierop voor te bereiden. Want daar is waar het begint, bij de voorbereiding. Net zoals met alles geldt ook hiervoor 'een goed begin is het halve werk'.

Het doel van het onderzoek is om erachter te komen wat de sterke en verbeterpunten zijn van de voorbereiding op de periode in het buitenland van de opleiding Social Work van de ASH. Zo kan er antwoord gegeven worden op de hoofdvraag 'Hoe ziet de voorbereiding van studenten die naar het buitenland gaan er idealiter uit?' Zodat er uiteindelijk aan de behoefte van de studenten en docenten voldaan kan worden wat betreft het voorbereidend programma voor de periode in het buitenland.

Door middel van kwalitatieve dataverzamelmethode is er antwoord gegeven op deze hoofdvraag. De methoden die voor dit onderzoek gebruikt zijn, zijn literatuuronderzoek en interviews. Zes studenten van de opleiding Social Work van de ASH zijn geïnterviewd. Tevens is er een groepsinterview gehouden met docenten en SLB'ers van de opleiding Social Work die de studenten tijdens de voorbereiding op de periode in het buitenland begeleiden. Er was hierbij sprake van half-gestructureerde interviews.

Na analyse van het huidige voorbereidend programma van stage blijkt dat alle internationale competenties (ICOMs) hierin terugkomen. Uit de literatuur blijkt dat ook de cultuurschok, leerdoelen en taal belangrijk zijn om terug te laten komen. Dit is bij de ASH het geval, maar enkele aanpassingen kunnen nog gedaan worden. Door de voorbereiding van ASH te vergelijken met de voorbereiding van andere scholen kan geconcludeerd worden dat Avans een intensief voorbereidend programma wat betreft stage heeft. Qua minor en afstuderen is het van belang dat er ook een voorbereidend programma komt.

Volgens studenten en docenten zijn sterke punten van het voorbereidend programma van stage onder andere dat de voorbereiding met een groep studenten is en het bespreken van de cultuurschok. De bereikbaarheid van docenten van de werkgroep Internationalisering wordt ook benoemd als sterk punt van de voorbereiding op de minor en het afstuderen. Zowel de studenten als de docenten geven een opsomming met verbeterpunten. Voorbeelden zijn dat er meer aandacht nodig is voor de volgende onderwerpen:

- Praktische zaken zoals het visum
- Ervaringen van studenten die al naar het buitenland geweest zijn
- Uitleg over de ICOMs
- Alle informatie over de mogelijkheden van stage en studie in het buitenland overzichtelijk op één plek
- Zelfstandigheid, onzekerheid en creativiteit van de studenten
- Docenten op de hoogte brengen van het voorbereidend programma

Naar aanleiding van deze resultaten en de conclusie zijn er verschillende aanbevelingen gedaan. Beknopt zijn dit onder andere de uitleg van de ICOMs toevoegen aan het voorbereidend programma, de presentatie onderdeel uit laten maken van het natraject, docenten betrekken bij het voorbereidend programma die de studenten gaan begeleiden tijdens de periode in het buitenland en een overzicht op de website van alle informatie omtrent internationalisering.

Inhoudsopgave

Inleiding	4
Hoofdstuk 1: Analyse	5
§1.1 Beroepspraktijk en de doelgroep	5
§1.2 Aanleiding tot onderzoek	6
§1.3 Analyse	7
§1.4 Hoofdvraag en doelstelling	9
Hoofdstuk 2: Onderzoeksontwerp	11
§2.1 Onderzoeksontwerp	11
§2.2 Analysemethode	11
§2.3 Populatie en steekproef	12
§2.4 Operationalisatie	12
Hoofdstuk 3: Resultaten	14
§3.1 Hoe ziet de voorbereiding op de periode in het buitenland van ASH er nu uit en hoe komt deze overeen met de elementen van internationalisering zoals bekend is in de literatuur?	14
§3.2 Wat kan er geleerd worden van de voorbereiding van buitenland studenten van andere scholen t.a.v. het eigen beleid van ASH?	18
§3.3 Wat zijn de sterke punten van de huidige voorbereiding volgens studenten, betrokken docenten en SLB'ers?	21
§3.4 Wat zijn de verbeterpunten van de huidige voorbereiding volgens studenten, betrokken docenten en SLB'ers en hoe kunnen deze verwerkt worden in de voorbereiding?	23
Hoofdstuk 4: Conclusie	30
Hoofdstuk 5: Discussie	34
Hoofdstuk 6: Aanbevelingen	35
Hoofdstuk 7: Beroepsproduct	36
§7.1 Meerwaarde	36
§7.2 Feedback beroepsproduct	36
Hoofdstuk 8: Kritische reflectie	37
Literatuurlijst	38
Bijlage 1: ICOM-kader	41
Bijlage 2: Operationalisatie	42
Bijlage 3: Adviesrapport	44

Inleiding

Deze scriptie is het afstudeeronderzoek voor de opleiding Maatschappelijk Werk en Dienstverlening aan Avans Hogeschool in 's-Hertogenbosch. Het onderzoek is in opdracht van de werkgroep Internationalisering van de ASH. Het doel van het onderzoek is om erachter te komen hoe de ideale voorbereiding voor de periode in het buitenland eruitziet voor studenten van de opleiding Social Work aan de ASH. Vandaar de naam *'Een goed begin is het halve werk'*. Met de periode in het buitenland wordt zowel stage als minor en afstuderen bedoelt. Door te weten te komen hoe de voorbereiding voor de periode in het buitenland er idealiter uitziet wordt er aangesloten op de behoefte van de studenten. Daarom is dit onderzoek zo belangrijk. De hoofdvraag van dit onderzoek is: *'Hoe ziet de voorbereiding van studenten die naar het buitenland gaan er idealiter uit?'*

De werkgroep Internationalisering is op dit moment bezig met het schrijven van een nieuw voorbereidend programma voor de stage in het buitenland in verband met het nieuwe curriculum. De aanbevelingen die naar aanleiding van de uitkomsten van dit onderzoek gegeven worden, helpen bij het opzetten van een nieuw voorbereidend programma voor stage, minor en afstuderen in het buitenland zodat die voldoet aan de behoefte van de studenten en docenten.

Leeswijzer

In het eerste hoofdstuk wordt de beroepspraktijk en de doelgroep van het onderzoek beschreven. Daarna komt de aanleiding van het onderzoek aan bod. De analyse van het vraagstuk volgt hierop. Verder worden de hoofdvraag, vier deelvragen en de doelstelling behandeld. De belangrijkste begrippen zijn geformuleerd in de begripsafbakening.

In hoofdstuk twee wordt het onderzoeksontwerp weergegeven. Hierin wordt duidelijk gemaakt hoe het onderzoek uitgevoerd is en waarom. Het onderzoekstype, de dataverzamelingsmethoden en de onderzoeksinstrumenten waarvan gebruik is gemaakt, zal daarbij worden uitgelegd. Daarna volgt de beschrijving van de populatie en de steekproef. De operationalisatie van het onderzoek is het laatste onderdeel van dit hoofdstuk. Het derde hoofdstuk betreft de resultaten van het onderzoek. Hierbij wordt er antwoord gegeven op de deelvragen. Hoofdstuk vier staat in het teken van de deelconclusies en de eindconclusie. In hoofdstuk vijf wordt de discussie uit een gezet. De aanbevelingen naar aanleiding van de uitkomsten van dit onderzoek worden gegeven in hoofdstuk zes. Hoofdstuk zeven omschrijft het beroepsproduct net als de meerwaarde van het afstudeertraject en het beroepsproduct, de overdracht van het beroepsproduct en de feedback van de opdrachtgevers op het beroepsproduct. In hoofdstuk acht wordt er kritisch gereflecteerd op het proces van het onderzoek en de houding van de onderzoeker.

Vervolgens is de literatuurlijst te vinden met alle literatuur die tijdens het onderzoek gebruikt is. Tot slot, de bijlagen. Het ICOM-kader staat in bijlage 1. De operationalisatie is in bijlage 2 verder uitgewerkt. In bijlage 3 is het beroepsproduct, het adviesrapport, terug te vinden.

Hoofdstuk 1: Analyse

§1.1 Beroepspraktijk en de doelgroep

§1.1.1 Beroepspraktijk

Het onderzoek wordt gedaan voor de werkgroep Internationalisering van de academie ASH van Avans Hogeschool in 's-Hertogenbosch. De hogeschool bestaat uit 20 academies gericht op verschillende interessegebieden. De ASH valt onder het interessegebied gedrag en maatschappij en de opleiding die hierbij hoort is Social Work (Avans, 2018a). In dit geval is het onderzoek specifiek voor de opleiding Social Work.

Avans Hogeschool is een van de grotere hogescholen in Nederland. Avans stelt zichzelf hoge eisen en met resultaat, want in 2018 is Avans uitgeroepen tot de beste hogeschool van Nederland door de HBO Keuzegids (Avans, 2018a). Hoe zij dit bewerkstelligen blijkt uit onder andere de visie en de ambitie. De visie van Avans is namelijk gericht op het verschil maken door wat ze doen en hoe ze dat doen. De studenten, medewerkers en alumni doen dit samen. Ze willen dat studenten het maximale uit zichzelf halen en zich ontwikkelen zodat ze kunnen gaan leven en werken in de samenleving en hier tegelijkertijd een duurzame bijdrage aan kunnen leveren (Avans, 2018a). Bij het onderwijs streeft Avans naar:

- Multidisciplinaire samenwerking
- Passende leerroutes
- Persoonlijke aandacht
- Aandacht voor de verantwoordelijkheid van de studenten voor de ontwikkeling
- Formatieve toetsing
- Aandacht voor internationalisering (Avans, z.d.).

Het laatste punt van de opsomming hierboven, internationalisering, neemt een speciale plaats in bij Avans. Er is extra aandacht voor de verwerving van de internationale context van het beroep bij de opleidingen. Daarbij komt ook het aanleren van een vreemde taal op B2-niveau (Avans, 2018a). Een andere reden voor Avans Hogeschool om extra aandacht aan internationalisering te besteden is omdat ze bij de Nationale Studenten Enquête (NSE) op het gebied van internationalisering laag hebben gescoord in 2017 (Studiekeuze123, 2018a). De NSE wordt jaarlijks gehouden onder studenten om te onderzoeken hoe tevreden studenten zijn met de opleiding en om inzicht te krijgen in wat er verbeterd moet worden (Studiekeuze123, 2018b). Als naar alle gebieden wordt gekeken dan scoort Avans het laagst op internationalisering, namelijk een 3,1 op een schaal van 1 tot 5, aldus Studiekeuze123 (2018a). Dit is een belangrijk inzicht voor de hogeschool en een aandachtspunt om te verbeteren.

In het internationaliseringsbeleid (2016) staat dat de ambitie van Avans op het gebied van internationalisering is dat de studenten een internationale context en ervaring geboden wordt zodat ze beter problemen kunnen oplossen en meer ondernemend worden. Dit draagt bij aan dat studenten het maximale uit zichzelf kunnen halen en zo de startbekwame professionals worden die Avans beoogd (Werkgroep Internationalisering, 2016).

Belangrijk om te vermelden is dat Avans Hogeschool ook aandacht besteedt aan internationalisering voor studenten die niet naar het buitenland gaan. De zogenaamde Internationalisering @ Home houdt onder andere in dat er Engels in het curriculum zit en er gebruik gemaakt wordt van internationale literatuur en casuïstiek (Avans, 2017a). Echter, gaat het in dit onderzoek om studenten die naar het buitenland gaan voor stage, minor of afstuderen en hierbij begeleiding van docenten krijgen. Zie hiervoor ook de begripsafbakening in paragraaf 1.4.3.

§1.1.2 De doelgroep

Op Avans Hogeschool zaten op 1 oktober 2017 in totaal 29.932 studenten (Avans, 2018b). Volgens Avans (2018b) zitten er 13.105 studenten op Avans Hogeschool in 's-Hertogenbosch en ongeveer 1206 (persoonlijke communicatie, 26 februari 2018) studenten op de academie ASH. Vanaf 1 oktober is het nieuwe curriculum voor Social Work ingegaan en daarvoor hebben 339 studenten zich ingeschreven (Avans, 2017b).

De doelgroep voor dit onderzoek bestaat enerzijds uit studenten en anderzijds uit docenten en SLB'ers van de opleiding Social Work aan Avans Hogeschool in 's-Hertogenbosch. De studenten die

binnen de doelgroep vallen zijn studenten die in jaar drie een stage in het buitenland hebben gedaan. Ook de studenten die in jaar vier een minor hebben gevolgd in het buitenland of die zijn afgestudeerd in het buitenland horen bij de doelgroep. In het jaar 2017-2018 zijn er 19 studenten op stage naar het buitenland gegaan, zeven studenten hebben een minor in het buitenland gevolgd en op dit moment zijn acht studenten aan het afstuderen in het buitenland (Persoonlijke communicatie, 8 februari 2018). Niet alleen deze studenten vallen onder de doelgroep, maar ook studenten die in voorgaande jaren naar het buitenland zijn geweest. Bij dit onderzoek wordt de focus gelegd op studenten. Zij hebben immers zelf ondervonden wat Avans biedt bij de voorbereiding van de stage, minor of afstuderen in het buitenland en daarom zijn hun bevindingen waardevol voor dit onderzoek. Voor dit onderzoek worden in eerste instantie mensen gevraagd die in de jaren 2016, 2017 of 2018 een periode in het buitenland zijn geweest.

Bij dit onderzoek is ervoor gekozen om docenten en SLB'ers te betrekken die de studenten die naar het buitenland gaan begeleiden. De reden hiervoor is dat docenten en SLB'ers al meerdere malen studenten hebben begeleid tijdens de periode in het buitenland en daardoor inzicht hebben in de behoeftes van studenten. Tevens kunnen ze ideeën en meningen aandragen waaraan studenten niet hebben gedacht.

§1.2 Aanleiding tot onderzoek

Een oud-studente heeft in 2017 een onderzoek gedaan over de meerwaarde van de buitenlandse stage in het derde leerjaar van de opleiding Social Work voor de werkgroep Internationalisering. Uit dit onderzoek is gebleken dat de studenten aan die de voorbereidende leerlijn voor de stage in het buitenland weinig tot niks hebben gehad (Hilgers, 2017). Dit hebben de studenten die zijn geïnterviewd tijdens dat onderzoek aangegeven. Het schrijven van het verslag en het geven van de presentatie over het land waar ze naar toe gaan, vonden de studenten overbodig. Hilgers (2017) stelt dat de studenten aangaven dat de reden hiervoor was omdat de studenten niks extra's van het verslag en de presentatie leerden. Terwijl ze het delen van ervaringen door studenten die eerder naar het buitenland gegaan zijn wel helpend vonden (Hilgers, 2017). De voorbereiding op de stage in het buitenland voldeed dus niet aan de behoefte van de studenten en vandaar dat de oud-studente heeft aanbevolen een vervolgonderzoek te doen. Vaak geven studenten bij de evaluatie van het voorbereidend programma niet aan wat er dan anders zou moeten, zo laat de werkgroep Internationalisering weten. Waarom ze dit niet doen is onduidelijk (Persoonlijke communicatie, 8 februari 2018). De werkgroep Internationalisering heeft daarom met de maker van het voorbereidend programma meerdere malen gekeken of alles er in staat wat de studenten aangeven nodig te hebben. Dit lijkt dan het geval. Het is erg lastig voor de opdrachtgevers om de vinger erop te leggen wat de studenten missen in het programma zodat het een waardevolle voorbereiding is (Persoonlijke communicatie, 24 januari 2018).

Omdat het voorbereidend programma speciaal voor studenten is opgesteld is het belangrijk dat de studenten er ook echt wat aan hebben. Om duidelijk te krijgen wat de studenten precies missen en nodig hebben is dit onderzoek van belang. Zo kan namelijk het leerrendement van de buitenland ervaring optimaal worden. Zoals bij de doelgroep besproken, worden docenten ook betrokken om het ideaalbeeld van de voorbereiding compleet te maken. Oftewel, het ideaalbeeld van studenten, betrokken docenten en SLB'ers wordt onderzocht om de voorbereiding op de periode in het buitenland aan te laten sluiten op de behoefte van studenten en docenten.

De periode in het buitenland is belangrijk, omdat internationalisering een grote rol speelt in de wereld, in de samenleving, de arbeidsmarkt en vandaar ook in het curriculum van opleiding in het Hogeronderwijs (Leask, 2008). Dit heeft daar ook specifiek invloed op de arbeidsmarkt van de sociaal werkers en op vormgeving van het curriculum van de opleiding Social Work. De Beroepsvereniging van Professionals in Sociaal Werk (BPSW) is daarom ook sinds januari 2017 lid van de International Federation of Social Workers (IFSW) (BSPW, z.d.). Dit is een wereldwijde organisatie die streeft naar sociale ontwikkeling, sociale rechtvaardigheid en mensenrechten (IFSW, 2018).

Tegelijkertijd met dit onderzoek wordt er door een medestudent van Sociaal Pedagogisch Hulpverlening van Avans Hogeschool een onderzoek gedaan naar welke wijze de thuiskomst van studenten uit het buitenland georganiseerd dient te worden volgens studenten, betrokken docenten en SLB'ers. Er is op dit moment nog geen nazorg voor de studenten die terugkomen uit het buitenland, terwijl ze in het voorgaand onderzoek aangaven hier wel behoefte aan te hebben. Beide onderzoeken richten zich op hoe de werkgroep Internationalisering en de docenten de studenten kunnen begeleiden op school wat betreft de periode in het buitenland zodat het gaat voldoen aan de behoefte. De onderzoeken vullen elkaar aan omdat in dit onderzoek de voorbereiding wordt onderzocht en in het andere onderzoek hoe de nazorg eruit moet gaan zien. Hierbij is het de

bedoeling dat er een lijn komt tussen de voorbereiding op de periode in het buitenland en de thuiskomst.

Zoals in paragraaf 1.1 duidelijk werd gaat Avans voor kwaliteit. Om aan de top te blijven is onder andere dit onderzoek waardevol om de opleiding Social Work verder te ontwikkelen.

§1.3 Analyse

Om het vraagstuk van het onderzoek duidelijk te maken volgt hieronder een verdiepende analyse. Hierbij is gebruik gemaakt van de 5xW+H-formule van Migchelbrink (2013). Dit zijn zes vragen waarmee inzicht kan worden verkregen in onder andere het onderwerp en de uitgangssituatie, aldus Migchelbrink (2013). Volgens Migchelbrink (2013) zijn de volgende vragen hiervoor helpend: wat is het probleem, wie heeft het probleem, wanneer is het een probleem, waarom is het een probleem, waar doet het probleem zich voor en hoe is het probleem ontstaan?

Men zegt vaak 'een goed begin is het halve werk' en dat geldt ook voor de voorbereiding op de periode in het buitenland. De periode in het buitenland is namelijk voor de studenten een spannende ervaring waar ze zowel veel over cultuur, over het beroep als over zichzelf leren. Door de juiste voorbereiding op de buitenlandse stage, minor of afstuderen in het buitenland kunnen de studenten gereed gemaakt worden (voor zover dit mogelijk is) voor de ervaring waar ze ontzettend veel van gaan leren (KU Leuven, 2014). Volgens Dwyer & Peters (z.d.) is het namelijk zo dat de studenten die naar het buitenland gaan op verschillende gebieden leren, zoals op het gebied van persoonlijke ontwikkeling. Studenten kregen meer zelfvertrouwen en werden volwassener (Dwyer & Peters, z.d.). Ook op het gebied van interculturele ontwikkeling wordt er veel geleerd zoals het leren begrijpen van de eigen cultuur en waarden en normen. Bovendien krijgen de studenten waardering voor de andere cultuur laten Dwyer & Peters (z.d.) weten. Daarom is de voorbereiding voor studenten essentieel. Tevens maken docenten een belangrijk onderdeel uit van dit proces want zij begeleiden de studenten tijdens de enerverende ervaring in het buitenland.

Zoals besproken in de aanleiding van het onderzoek sluit de voorbereiding voor de periode in het buitenland niet aan bij de behoeftes van de studenten. Hoe die er dan wel uit moet zien is onduidelijk. Pas als de voorbereiding aansluit bij de behoeftes van de studenten en ook van de docenten kan ervoor gezorgd worden dat er een maximaal leerrendement uit de periode in het buitenland gehaald kan worden.

Opdat studenten van de opleiding Social Work zich kunnen ontwikkelen tot startbekwame professionals is internationalisering en dus ook de voorbereiding voor buitenland studenten een belangrijk onderdeel van het curriculum als gekeken wordt naar de maatschappelijke ontwikkelingen (Avans, 2017a). De werkgroep Internationalisering (2016) laat weten dat een internationaal curriculum het opleiden van toekomstbestendige professionals bevordert. Zeker in de globaliserende wereld waarin we op dit moment in leven.

Globalisering is een maatschappelijke ontwikkeling die een belangrijke rol speelt binnen de internationalisering. Globalisering is een snel proces waarbij alle volken in de wereld deel uit gaan maken van een grote werelddamenleving, aldus Leask (2008). Dit zorgt ervoor dat mensen, goederen, diensten en geld zich snel kunnen verplaatsen over heel de wereld (Leask, 2008). Het is niet bekend wanneer de globalisering precies is begonnen, maar de eerste definitie van globalisering werd gegeven in 1983 door Theodore Levitt. De definitie luidt als volgt: "de veranderingen in sociale gedragspatronen en technologie die bedrijven in staat stellen om hetzelfde product over de hele wereld te verkopen" (Teule, 2015). Globalisering heeft invloed op het leven van werknemers in Nederland (Macionis, Peper & van der Leun, 2014) en zorgt ervoor dat de arbeidsmarkt internationaal is geworden. Zo ook, de arbeidsmarkt van het social work.

Blok (2012) concludeert dat de globalisering een grote invloed heeft op het beroep van de sociaal professionals. Dit komt doordat het proces van globalisering van invloed is op het nationaal beleid van het land (Nederland) en de sociale situatie van mensen. Social workers moeten hierop anticiperen, omdat zij mensen ondersteunen die kwetsbaar zijn doordat zij niet kunnen voldoen aan de basisbehoeftes (Blok, 2012). Social workers helpen mensen om zich staande te houden in de complexe samenleving waarop het nationaal beleid een grote impact op heeft. Het nationaal beleid wordt weer bepaald door wat er gaande is in de wereld. Blok (2012) maakt duidelijk dat de globalisering zorgt voor sociale omstandigheden die op elkaar lijken in verschillende landen. Daarom verwacht Blok (2012) dat onder andere het beleid van het Social Work in de toekomst ontwikkeld gaat worden door bijvoorbeeld de Europese Unie.

Globalisering heeft er mede voor gezorgd dat er in Nederland een multiculturele samenleving is ontstaan (Extra, 2011). Doordat de grenzen zijn weggefallen en het makkelijker is geworden om te reizen zijn er veel verschillende culturen deel uit gaan maken van de Nederlandse samenleving. Dit is nog een reden voor Avans om internationalisering door te voeren in het curriculum (Werkgroep Internationalisering, 2016). De werkgroep Internationalisering (2016) laat weten dat studenten zo leren dat er in andere culturen, contexten en landen anders gekeken wordt dus ook op het beroep Social Work. Tevens wil de hogeschool ervoor zorgen dat de opleidingen die ze aanbieden voor iedereen, allochtone, autochtone en internationale studenten, aantrekkelijk zijn (Werkgroep Internationalisering, 2016).

Niet alleen de globalisering en de multiculturele samenleving, maar ook de overgang van verzorgingsstaat naar participatiesamenleving heeft ervoor gezorgd dat het sociaal werk enorm veranderd is. Volgens Gerritsen (2015) houdt de participatiesamenleving in dat er wordt verwacht van de burger dat hij meer verantwoordelijkheid neemt voor zowel zijn eigen leven als voor zijn omgeving. Deze overgang maakt dat er van de maatschappelijk werker een andere aanpak gevraagd wordt. Namelijk die van een generalist. Dit betekent dat er in de sociale opleidingen op Avans Hogeschool veel veranderd moest worden om aan te sluiten bij de vraag voor de veranderende aanpak.

Volgens Simons, Korevaar, Hindrix & Joris (2013) heeft de internationalisering van het hoger onderwijs sinds de jaren 80 meer aandacht gekregen bij de hogescholen. Dit komt overeen met de periode waarin de eerste definitie van globalisering is gegeven. Bij de internationalisering van het curriculum is het studeren in het buitenland of stage lopen in het buitenland een belangrijk aspect geworden van een opleiding. Leask (2008) merkt op dat dit komt omdat de periode in het buitenland bijdraagt aan de 'mondiale kennissamenleving'. Het studeren of stage lopen in het buitenland zorgt ervoor dat de studenten en docenten snel en tijdelijk verplaatsen en dat is precies wat de globalisering is. Daardoor kan het internationaliseren van het onderwijs gelinkt worden aan de globalisering, zo stelt Leask (2008). Maar juist door de bovenstaande actuele ontwikkelingen is het begrip internationalisering meer gaande dan ooit tevoren.

De internationalisering van het hoger onderwijs is ook terug te zien in het onderzoek van de Universiteit van Leuven. Zij hebben onderzocht welke elementen en competenties het curriculum van een opleiding moet bevatten om internationalisering goed aan bod te laten komen (KU Leuven, 2014).

Deze internationale competenties worden ook wel ICOMs genoemd. Het ICOM-kader kan worden teruggevonden in bijlage 1. Hierin zijn alle competenties te vinden. Belangrijk om te vermelden is dat er tegelijkertijd aan de competenties gewerkt wordt en dat de competenties elkaar beïnvloeden, aldus KU Leuven (2014). Er zijn vijf domeinen waarin de competenties zich bevinden (KU Leuven, 2014):

1. Persoonlijke groei
 2. Interculturaliteit
 3. Taalhantering (vreemde talenkennis)
 4. Internationale vak kennis
 5. Internationale betrokkenheid
- (zie gripsafbakening §1.4.3. en §3.1 voor verdere toelichting)

Deze uitkomst van het onderzoek is nog een reden waarom Avans Hogeschool het belangrijk vindt om aandacht te besteden aan dit onderwerp. Wanneer bovendien de Nederlandse samenleving veranderd, moet het onderwijs zich daaraan aanpassen zodat er op die manier startbekwame, beginnende professionals kunnen worden ontwikkeld. Zo was de opleiding voorheen verdeeld in drie richtingen, namelijk Cultureel Maatschappelijke Vorming, Sociaal Pedagogisch Hulpverlening en Maatschappelijk Werk en Dienstverlening. Nu is dit een algemene opleiding Social Work geworden waarin tien kwalificaties verworven worden. Zelfs in de naam is de internationalisering terug te zien. Van een Nederlandse naam is overgegaan op een Engelse naam.

Als we naar de kwalificaties van het nieuwe curriculum kijken dan zie je de internationalisering ook hierbij van belang is. Ook in de eerste kwalificatie 'methodisch handelen: de startbekwame sociaal werker kan weloverwogen methodisch handelen in aansluiting op de behoeften en perspectieven van betrokkene(n), organisatie, samenleving en beroep'. Zoals hierboven benoemd heeft internationalisering invloed op de samenleving en het beroep, maar zeker ook op de behoeften en perspectieven van betrokkene(n) en organisaties. Een individu of systeem dat ondersteuning nodig

heeft kunnen andere waarden en normen vanuit een andere cultuur aannemen. Zeker door de globalisatie en de multiculturele samenleving is het van belang om hier aandacht aan te besteden.

Lopez-Rocha en Vailes (2017) laten weten dat een voorbereiding fundamenteel is voor studenten die een periode naar het buitenland gaan als deel van de opleiding. De reden hiervoor is dat studenten zich dan beter bewust worden van allerlei perspectieven, de andere culturen begrijpen en daardoor beter deel kunnen nemen aan de cultuur van het land waar ze naar toe gaan (Lopez-Rocha & Vailes, 2017). Dit is niet het enige wat van belang is, maar de voorbereiding draagt ook bij aan 'de ontwikkeling van het interculturele burgerschap', aldus Lopez-Rocha & Vailes (2017). Bij de opleiding Social Work is er dan ook al sprake van een leerlijn ter voorbereiding op de buitenlandse stage.

Kortom, de voorbereiding voor buitenland studenten is niet zomaar onderdeel geworden van het curriculum, maar is gebaseerd op maatschappelijke ontwikkelingen en competenties die zorgen voor de internationalisering van studenten.

Een voorbereiding voor de buitenland studenten die aansluit bij de behoeften van de studenten, docenten en SLB'ers is van belang omdat ze dan een maximaal leerrendement uit hun tijd in het buitenland halen. Dan komt de internationalisering pas echt helemaal tot zijn recht. Vanuit daar is de toekomstig professional klaar voor de complexe samenleving waarin internationalisering een steeds grotere rol gaat spelen.

§1.4 Hoofdvraag en doelstelling

§1.4.1 Hoofdvraag en deelvragen

De hoofdvraag van het onderzoek luidt als volgt:

'Hoe ziet de voorbereiding van studenten die naar het buitenland gaan er idealiter uit?'

Deelvragen:

1. Hoe ziet de voorbereiding op de periode in het buitenland van de ASH er nu uit en hoe komt deze overeen met de elementen van internationalisering zoals bekend is in de literatuur?
2. Wat kan er geleerd worden van de voorbereiding van buitenland studenten van andere scholen t.a.v. het eigen beleid van de ASH?
3. Wat zijn de sterke punten van de huidige voorbereiding volgens studenten, betrokken docenten en SLB'ers?
4. Wat zijn de verbeterpunten van de huidige voorbereiding en ideeën en wensen voor verandering volgens studenten, betrokken docenten en SLB'ers en hoe kunnen deze verwerkt worden in de voorbereiding?

§1.4.2 Doelstelling

Het doel van dit onderzoek is om erachter te komen hoe de voorbereiding van studenten die naar het buitenland gaan er idealiter uit volgens de literatuur, in vergelijking met andere hogescholen en volgens studenten, betrokken docenten en SLB'ers door middel van kwalitatief onderzoek. Zo krijgt de werkgroep Internationalisering een inzicht in de verbeterpunten ten opzichte van de voorbereiding van studenten die naar het buitenland gaan, die zij kunnen verwerken in hun huidige voorbereiding. Van de uitkomst op de deelvragen zullen aanbevelingen worden geschreven voor de werkgroep Internationalisering zodat ze de wensen van studenten, betrokken docenten en SLB'ers kunnen verwerken in het curriculum van de opleiding Social Work.

§1.4.3. Begripsafbakening

Begrip	Betekenis
Vorbereiding op de periode in het buitenland	Volgens Edwardson et al. (2015, vertaald door auteur) is een efficiënte voorbereiding (training) voor het vertrek een integraal onderdeel voor een productieve, zinvolle en veilige internationale ervaring.
Buitenland studenten	Buitenland houdt in alle landen buiten Nederland. Hierbij gaat het om studenten die in jaar 3 een stage in het buitenland doen en in jaar 4 een

	minor in het buitenland volgen of afstuderen in het buitenland (Werkgroep Internationalisering, 2016).
Social Work	International federation of Social Work definieert Social Work als volgt: "Sociaal werk is een praktijkgericht beroep en een academische discipline die sociale verandering en ontwikkeling, sociale cohesie en de empowerment en vrijmaking van mensen bevordert. Principes van sociale rechtvaardigheid, mensenrechten, collectieve verantwoordelijkheid en respect voor diversiteit staan centraal in maatschappelijk werk. Ondersteund door theorieën/methodieken over sociaal werk, sociale wetenschappen, menswetenschappen en inheemse kennis, betreft sociaal werk mensen en structuren om levensproblemen aan te gaan en het welzijn te verbeteren. De bovenstaande definitie kan op nationaal en/of regionaal niveau worden geïntensiveerd." (IFSW, 2014, vertaald door de auteur).
Internationalisering in het algemeen	Het beleid en doorvoeringen van systemen, instellingen en individuen om, om te gaan met de mondiale omgeving (Altbach & Knight, 2007, vertaald door de auteur).
Internationalisering van het Hoger Beroepsonderwijs	'Het proces van integratie van internationaal en interculturele dimensies in het onderwijs' (Knight, 2006, vertaald door de auteur).
Persoonlijke groei	Dit houdt in dat studenten leren om zelfstandig te functioneren, samen te werken, te netwerken, zich kunnen handhaven in stressvolle situaties, een duidelijk toekomstbeeld hebben, zelfvertrouwen hebben, creativiteit tonen, andere perspectieven bekijken en zich flexibel op kunnen stellen (KU Leuven, 2014).
Interculturaliteit	Hiermee wordt bedoeld dat de student culturele zelfkennis heeft, culturele flexibiliteit, culturele kennis, multiperspectiviteit, culturele ontvankelijkheid, culturele veerkracht, culturele relationele competentie, culturele communicatie competentie en culturele conflicthantering, aldus KU Leuven (2014).
Taalhantering	Dit houdt in het luisteren, lezen, schrijven en spreken van een vreemde taal (KU Leuven, 2014). Bovendien het hanteren van taal strategieën. Dat betekent de woordenschat, zinstructuur en het gaande houden van gesprekken (KU Leuven, 2014).
Internationale vakkennis	De studenten leren hierdoor cultuurgebondenheid van de discipline te zien, de discipline in een internationale context te plaatsen, kennis van internationale organisaties die van belang zijn voor de discipline en kennis van hoe het beroep wordt uitgeoefend in andere landen (KU Leuven, 2014).
Internationale betrokkenheid	KU Leuven (2014) laat weten dat dit inhoud dat studenten zich internationaal oriënteren, maatschappelijke betrokkenheid tonen en eigen mening vormen en uiten over maatschappelijke/internationale onderwerpen.

Hoofdstuk 2: Onderzoeksontwerp

§2.1 Onderzoeksontwerp

§2.1.1 Type onderzoek

Door middel van kwalitatief onderzoek wordt er antwoord gegeven op de hoofdvraag van dit onderzoek. Volgens Verhoeven (2014) houdt dit in dat je niet-cijfermatige gegevens verzamelt en dat de beleving van de mensen die onderzocht worden centraal staat. Er is voor kwalitatief onderzoek gekozen, omdat op deze manier de hoofdvraag het beste beantwoord kan worden. Aangezien er in dit geval gevraagd gaat worden naar meningen en hoe volgens de studenten, betrokken docenten en SLB'ers de ideale voorbereiding voor de periode in het buitenland eruitziet.

§2.1.4 Dataverzamelingsmethoden

Er zijn verschillende kwalitatieve dataverzamelingsmethoden. Tijdens dit onderzoek zal er gebruik gemaakt worden van zowel literatuuronderzoek als van het afnemen van interviews. Deze triangulatie, het gebruik maken van meerdere dataverzamelingsmethoden, zorgt voor het bevorderen van de geldigheid van het onderzoeksmateriaal, aldus Baarda et al. (2013).

Verhoeven (2014) stelt dat literatuuronderzoek deel uit maakt van elk onderzoek. Zo kan er informatie opgedaan worden over het onderwerp en of er al meer onderzoek is gedaan naar het onderwerp (Verhoeven, 2014). Deze informatie is gebruikt bij de analyse van de probleemstelling en zal gebruikt worden voor de beantwoording van de hoofdvraag en deelvragen. Volgens Migchelbrink (2013) kan de informatie die voortkomt uit het literatuuronderzoek tevens gebruikt worden voor het opzetten van de interviews.

De tweede dataverzamelingsmethode is het afnemen van de interviews. Er is gekozen voor interviews omdat de beleving van de studenten en docenten centraal staan en die kunnen het beste bevangen worden door interviews. Zo kan erachter gekomen worden wat de studenten en docenten denken en voelen (Migchelbrink, 2013). Bij dit onderzoek gaat er gebruik gemaakt worden van half-structureerde interviews. Dit houdt in dat er een lijst met onderwerpen is en dat de belangrijkste vragen vastliggen, aldus (Migchelbrink, 2013). Er zijn namelijk ten aanzien van het onderwerp een aantal dingen die de onderzoeker zeker aan bod wil laten komen. Verder kan er te allen tijde worden doorgevraagd en dit kan bij elk interview anders zijn.

Voor dit onderzoek zullen er een-op-een interviews worden gehouden met zes studenten. Tevens wordt er met docenten en SLB'ers een groepsinterview gedaan. Hiervoor is gekozen, omdat de focus tijdens dit onderzoek op de studenten ligt. De voorbereiding is voor hen geschreven en daarom staan hun meningen en behoeftes centraal. Echter, hebben de docenten en SLB'ers ook meningen en gedachten over de voorbereiding voor de studenten die van toegevoegde waarde zijn. Zij begeleiden de studenten en weten zo ook wat van belang is bij de voorbereiding voor studenten. Baarda et al. (2013) laten weten dat er verschillende voordelen aan een groepsinterview zitten. Zo kan een reactie van een deelnemer ervoor zorgen dat andere deelnemers op nieuwe gedachten gebracht worden. Bovendien kan het er ook voor zorgen dat de deelnemers op ideeën komen waar ze bij een individueel interview niet aan zouden hebben gedacht (Baarda et al, 2013). De onderzoeker zal proberen het groepsinterview te houden met zes docenten en SLB'ers. Dit is volgens (Migchelbrink, 2013) een middelgrote groep. Bij dit onderzoek is er sprake van een focusgroep en hiervoor is een middelgrote groep nodig. Een focusgroep houdt in dat de mensen die meedoen aan het groepsinterview gedeelde kenmerken hebben (Migchelbrink, 2013). In dit geval is dat het begeleiden van studenten tijdens de periode in het buitenland. Een focusgroep met een interview kan gebruikt worden voor het verkrijgen van ideeën, uitingen en opinies, aldus Migchelbrink (2013). Precies wat de onderzoeker met het groepsinterview wil bereiken.

§2.2 Analysemethode

Voor het analyseren van de verzamelde gegevens zal het stappenplan van Migchelbrink (2013) worden gevolgd. Dit stappenplan bevat 9 stappen voor de kwalitatieve analyse van de interviewvragen. Het stappenplan van de analysemethode ziet er als volgt uit:

Stap 1: Als eerste zijn de interviews uitgetypt. De non-verbale signalen zijn opgenomen in het transcript.

Stap 2: Bij deze stap is gekeken welke tekst er gebruikt kan worden en welke overbodig is. Dit is gedaan op basis van de hoofdvraag en de deelvragen.

Stap 3: Hierbij is gekozen welke manier van analyse er wordt gebruikt. Volgens Migchelbrink (2013) is deze keuze vaak al van tevoren gemaakt. In dit geval is er gekozen voor open coderen, omdat hierbij de gegevens zo open mogelijk worden benaderd.

Stap 4: De fragmenten zijn gecodeerd. Een fragment kan een zin zijn, meerdere zinnen of een alinea.

Stap 5: Er is gegroepeerd. De onderzoeker heeft bekeken of er labels bij elkaar horen of dat de labels iets gemeenschappelijks hebben.

Stap 6: Het voorleggen van de tekstfragmenten en labels aan anderen. Door het gesprek met de ander heeft de onderzoeker besloten welke labels zijn aangehouden.

Stap 7: De labels zijn vergeleken met de eigen inzichten die verkregen zijn door het literatuuronderzoek.

Stap 8: Bij deze stap is er bekeken wat de hoofdzaken zijn van de labels. Ook wel kernlabels genoemd, aldus Migchelbrink (2013).

Stap 9: Tot slot zijn de resultaten beschreven. Met de resultaten is er antwoord gegeven op de hoofd- en deelvragen.

Ten tweede, is er ook gebruik gemaakt van de analysemethode analyseresultaten met data illustreren die is beschreven door Van der Donk & van Lanen (2015). Dit houdt in dat er in het onderzoeksrapport geanonimiseerde opmerkingen worden gezet zodat nog duidelijker wordt wat de beleving is van de studenten, betrokken docenten en SLB'ers. Zo ontstaat herkenning bij de personen die het onderzoek lezen (Van der Donk & van Lanen, 2015).

§2.3 Populatie en steekproef

§2.2.1 Populatie

Met de populatie worden alle personen waarover iemand een uitspraak wil doen met zijn/haar onderzoek bedoeld (Verhoeven, 2014). In dit geval zijn dat alle studenten die stage hebben gelopen, een minor hebben gevolgd of zijn afgestudeerd in het buitenland van de opleiding Social Work. Bij de betrokken docenten en SLB'ers gaat het om docenten die studenten hebben begeleid die naar het buitenland zijn geweest.

§2.2.2 Steekproef

Het is qua tijd gezien niet mogelijk om alle studenten en docenten te interviewen die naar het buitenland zijn geweest of die de begeleiding van studenten in het buitenland hebben gedaan van de opleiding Social Work. Daarom wordt er een steekproef getrokken uit deze studenten en docenten. Verhoeven (2014) beschrijft dat een steekproef een klein deel van de (hierboven) beschreven populatie is waarover de gegevens worden verzameld. Er is bij dit onderzoek sprake van een selecte steekproef. Dit is een steekproef die niet gebaseerd is op toeval (Verhoeven, 2014). Volgens (Migchelbrink, 2013) wordt er gebruikt gemaakt van selecte steekproef als men streeft naar inhoudelijke representativiteit. Precies wat er met dit onderzoek beoogd wordt. Vanuit Avans Hogeschool zijn er lijsten met namen verkregen van studenten die een periode naar het buitenland geweest zijn. Hierbij zal gebruik worden gemaakt van zelfselectie. Dit houdt in dat mensen voldoen aan de voorwaarde van het onderzoek en bovendien ook mee willen doen aan het onderzoek (Verhoeven, 2014). Er is voor gekozen om een mix te pakken van studenten die in en buiten Europa een periode naar het buitenland zijn geweest. Hierdoor kunnen de behoeften van studenten zo breed mogelijk onderzocht worden.

§2.4 Operationalisatie

Operationalisatie houdt volgens Migchelbrink (2013) in dat begrippen uit de onderzoeksvraagstelling worden vertaald in onderzoekbare of meetbare kenmerken. Zie de schematische uitwerking hieronder en bijlage 2. De derde en vierde deelvraag worden bevraagd in de interviews vandaar dat begrippen uit deze deelvragen zijn geoperationaliseerd. Met sterke punten in deelvraag drie worden bij dit onderzoek de aspecten bedoeld die studenten en docenten nuttig vonden en die bijdragen aan het voorzien in de behoefte van de voorbereiding. Bovendien is er voor deze deelvraag de ervaring

van studenten van het huidige voorbereidend programma betrokken. Met deze vraag wordt de tevredenheid getoetst. Zo wordt duidelijk waar de studenten en docenten wel en niet tevreden over zijn (Warps, van der Hoek, van der Boom & van Warmerdam, 2012). Bij het eerder aangehaalde onderzoek in de samenvatting van het Ministerie OCW naar Internationalisering hoger onderwijs is ook de vraag over begeleiding bij de voorbereiding betrokken. Zo kan erachter worden gekomen hoe de tevredenheid hierover is. Bovendien is het volgens van den Hoven & Walenkamp (2013) van belang dat er aandacht is voor de begeleiding vanuit de opleiding voorafgaand aan de periode in het buitenland. Daarom is ervoor gekozen ook vragen te stellen over de ondersteuning van docenten tijdens de voorbereiding op de periode in het buitenland. Tevens draagt de ondersteuning bij aan het ontwikkelen van de internationale competenties, aldus van den Hoven & Walenkamp (2013). Deze competenties staan centraal in dit onderzoek en dit is daarom nog een reden om deze vraag mee te nemen.

In de vierde deelvraag is het woord verbeterpunten opgenomen. Hiermee worden de aspecten van het huidige voorbereidend programma bedoeld die veranderd moeten worden. Evenals de aspecten die nu niet in het voorbereidend programma zitten, maar er volgens studenten en docenten wel degelijk in voor zouden moeten komen. Daarbij wordt ingegaan op hoe ze dit geïmplementeerd willen hebben in het nieuwe voorbereidend programma om zo de Werkgroep Internationalisering concrete aanbevelingen te kunnen geven aan het einde van het onderzoek. Bij zowel de sterke als de verbeterpunten is ingegaan op de specifieke onderdelen van het huidige voorbereidend programma om er zo voor te zorgen dat de mening en behoeftes van alle onderdelen worden achterhaald.

In een ander onderdeel van het interview wordt de mening gevraagd over voorbeelden die uit deelvraag één en twee naar voren zijn gekomen. Omdat de ICOMs centraal staan in dit interview wordt onderzocht in hoeverre studenten en docenten weten van het bestaan van de ICOMs en hoe ze dit geïmplementeerd willen zien in het nieuwe voorbereidend programma. Uit de literatuur blijkt namelijk dat uitleg over de reden waarom de studenten iets leren (in dit geval de ICOMs) deel uit moeten maken van de voorbereiding (Savicki & Brewer, 2015).

Het laatste onderdeel van het interview zijn de out of the box vragen. Zoals besproken kan de Werkgroep Internationalisering na het meerdere malen bekijken van het voorbereidingsprogramma er niet achter komen waarom het niet voldoet aan de behoefte van de studenten. Op de opleiding Social Work wordt er aandacht besteed aan creativiteit. Volgens Behrend (2014) wordt er gesproken van creatieve processen. Dit houdt in dat iemand zich niet neerlegt bij de bestaande situatie, maar juist nieuwe manieren zoekt om met de situatie om te gaan (Behrend, 2014). Behrend (2014) schrijft dat je hierdoor tot nieuwe inzichten komt. Dit is de motivatie geweest om gebruik te maken van out of the box vragen naast de gewone vragen tijdens het interview.

Begrip	Dimensie	Indicator	Vraag
Sterke punten	Bevredigend	Goed	Wat vond je goed aan de voorbereiding?
		Aspect	Aan welk aspect van de voorbereiding heb je echt wat gehad?
		Onderdelen	Specifiek ingaan op sterke punten van de bijeenkomsten, de interviews, de presentatie en het verslag
	Ervaring	Mening	Wat vond je van de voorbereiding?
	Begeleiding	Beeld	Hoe zag de begeleiding van docenten eruit tijdens de voorbereiding?
		Mening	Hoe vond je de begeleiding van docenten tijdens de voorbereiding?
Verbeterpunten	Aandachtspunt	Aspect	Aan welke aspecten van de voorbereiding heb je niks of weinig gehad?
		Veranderen	Wat kan er beter aan de voorbereiding?
		Onderdelen	Specifiek ingaan op verbeterpunten van de bijeenkomsten, de interviews, de presentatie en het verslag
	Ontbreken	Elementen	Wat heb je gemist in de voorbereiding op de periode in het buitenland?

Hoofdstuk 3: Resultaten

In dit hoofdstuk worden de antwoorden op de vier deelvragen gegeven. Daarbij komen de resultaten uit de individuele interviews en de groepsinterview aan bod.

§3.1 Hoe ziet de voorbereiding op de periode in het buitenland van ASH er nu uit en hoe komt deze overeen met de elementen van internationalisering zoals bekend is in de literatuur?

Voordat de voorbereiding voor de periode in het buitenland zoals beschreven in de studiehandleiding van Avans Hogeschool kan worden onderzocht op overeenkomsten met de elementen van internationalisering moet er eerst duidelijk worden welke elementen er van internationalisering zijn. De reden om dit te vergelijken is, omdat wanneer de elementen niet terugkomen in het voorbereidend programma dit mogelijk kan verklaren waarom er niet aan de behoefte van studenten wordt voldaan.

Zoals in de analyse vermeld heeft de universiteit van Leuven (2014) onderzoek gedaan naar welke competenties het curriculum van een opleiding moet bevatten om internationalisering goed aan bod te laten komen. Belangrijk om te vermelden is dat deze competenties niet alleen gelden voor studenten die naar het buitenland gaan, maar ook voor studenten die tijdens de studie in hun eigen land blijven. Hieronder worden de vijf domeinen een voor een besproken zodat duidelijk wordt wat de competenties inhouden. Vervolgens wordt geanalyseerd of het voorbereidend programma al deze competenties bevat. Hiervoor is gekozen omdat de ASH de ICOMs steeds belangrijker vindt. Bovendien zijn de ICOMs meegenomen in het maken van de competenties van het nieuwe curriculum voor de opleiding Social Work.

Het eerste domein, de persoonlijke groei, kan opgedeeld worden in de individuele ontwikkeling en in de interpersoonlijke ontwikkeling (KU Leuven, 2014). Waarbij de individuele ontwikkeling zelfbepaling, zelfbewustzijn en zelfmotivatie bevat en de interpersoonlijke ontwikkeling de sociale vaardigheden en de sociale strategie, zo laat KU Leuven (2014) weten. Bij de individuele ontwikkeling gaat het erom dat deze ontwikkeling voor ieder persoon nodig is om onafhankelijk te worden. Onafhankelijk worden kan pas als iemand zichzelf kent. Dan pas kan iemand plannen waar hij/zij naar toe wil met je leven (KU Leuven, 2014). Hiervoor moeten studenten die naar het buitenland gaan ondernemend zijn. Volgens KU Leuven (2014) is dit omdat de studenten inzichten behoren te verwerven over wat moet én kan om hun doelstellingen te bereiken. Niet alleen de planning, vooruitziendheid en het verwerven van inzichten dient aan bod te komen, maar ook het reflecteren op succeservaringen en mislukkingen. Zo leren de studenten wat belangrijk is in het proces en wat de details zijn (KU Leuven, 2014).

Bij de individuele ontwikkeling, ook wel de persoonlijke groei, moet er ook gekeken worden naar ontmoetingen met andere personen. Zo leren de studenten zichzelf beter kennen en hoe ze met elkaar om moeten gaan (KU Leuven, 2014).

Bij het tweede domein, interculturaliteit, gaat het er volgens KU Leuven (2014) om dat studenten leren omgaan met verschillende culturen en contexten. Met cultuur wordt niet alleen cultuur van andere landen bedoeld, maar ook die van bedrijven (KU Leuven, 2014). Dit domein kan ook opgedeeld worden in de persoonlijke en interpersoonlijke ontwikkeling. Volgens KU Leuven (2014) gaat het bij de persoonlijke ontwikkeling om het aanpassen en inpassen aan de nieuwe cultuur. Terwijl het bij de interpersoonlijke ontwikkeling gaat om het interpreteren en vertolken van de nieuwe cultuur. Dit gebeurt dus als de studenten in het buitenland zijn of als ze meewerken in een bedrijf.

Taalhantering is het derde domein voor internationalisering. Het is lastig voor studenten die voor enkele maanden naar het buitenland gaan om een vreemde taal te leren. Het is belangrijk om ervoor te zorgen dat de studenten de kernwoorden van de taal kennen. Verder speelt de taal Engels een grote rol, omdat dit vaak de steuntaal is in veel landen (KU Leuven, 2014). Maar bij taal gaat het niet alleen letterlijk om taal, maar ook om non-verbale taalelementen. Het draagt namelijk bij aan de totaalbeleving zo laat KU Leuven (2014) weten.

Het vierde domein gaat over de internationale vakkennis. De leerstof voor elk beroep, in dit geval Social Worker, verschilt per land. KU Leuven (2014) constateert dat het leren kennen van en hoe de vakspecifieke van de opleiding ergens anders dan thuis wordt benaderd een grote meerwaarde heeft. Zo leren de studenten volgens KU Leuven (2014) zowel de eigen maatschappij en het vakgebied

kritisch te bekijken. Dit draagt bij aan de creativiteit waarmee de studenten oplossingen kunnen vinden voor problemen. De kennis van de studenten wordt dus verbreed en verdiept door de aanpak in het buitenland te bestuderen (KU Leuven, 2014).

Het laatste domein is internationale betrokkenheid. KU Leuven (2014) laat weten dat het hierbij gaat om de impact die de interculturele/internationale ervaring heeft op het denken en handelen van studenten. Dit betekent ook wel dat de student zich internationaal oriënteert en dat hij/zij een mening vormt en uit over verschillende maatschappelijke of internationale onderwerpen (KU Leuven, 2014). Dit wordt ook wel global engagement genoemd. Hiermee wordt actief burgerschap bedoelt, maar ook dat iedereen op de wereld bewust omgaat met de wereld en de maatschappij. Ook houdt het in dat mensen als goed geïnformeerde en verantwoorde burger zich inzetten in de maatschappij (KU Leuven, 2014).

Op de ASH bestaat er een verplichte voorbereiding voor de internationale stage. Voor de minor en het afstuderen is er op dit moment nog geen voorbereiding. Eerst zal gekeken worden naar de studiehandleiding van de voorbereiding voor de internationale stage.

Er zijn tien leerdoelen opgesteld die de studenten dienen te behalen met het voorbereidend programma. In onderstaand tabel heeft de onderzoeker de leerdoelen gekoppeld aan de ICOMs. Zo is er een begin om te zien of het programma de ICOMs bevatten.

Leerdoel Avans Hogeschool	ICOMs
1. De student kan d.m.v. gericht onderzoek de belangrijkste cultuurkenmerken benoemen van het land waar hij stage gaat lopen. De student heeft kennis over de affectieve, de cognitieve, de politieke en de economische bindingen van het betreffende land. De student kan deze kennis beschouwen in het licht van agogisch werk.	Interculturaliteit Internationale vakkennis
2. De student kan de fasen van een cultuurschok benoemen en hoe hij hier adequaat mee om kan gaan.	Interculturaliteit
3. De student kan aangeven welke stappen hij heeft ondernomen of gaat ondernemen om de taal van het land zodanig te beheersen, dat hij een dialoog kan voeren met de doelgroep.	Taalhantering (vreemde talenkennis)
4. De student onderzoekt de eigen vanzelfsprekendheden, waarmee hij of zij naar de ander kijkt. De student bespreekt zijn denkbeelden en onderzoekt hoe dit in het toekomstige stageland een rol kan spelen en hoe hij of zij hierover kan communiceren in het desbetreffende stageland. (vaardigheid)	Persoonlijke groei
5. De student onderzoekt welke waarden en belangen (van zichzelf en de ander) een rol kunnen spelen in de communicatie met de ander. En kan hierover communiceren (vaardigheden)	Persoonlijke groei
6. De student kan aangeven wat voor hem of haar een houding van nieuwsgierigheid, onbevangenheid en oprechtheid en respect en authenticiteit en bescheidenheid betekent.	Persoonlijke groei
7. De student onderzoekt en beschrijft met welke risico's (op het gebied van veiligheid en gezondheid) hij rekening moet houden, in het land/de streek/stad waar hij stage gaat lopen. De student geeft aan welke stappen hij zal ondernemen om deze risico's te verminderen.	Interculturaliteit
8. De student kan aantonen dat alle noodzakelijke praktische voorbereidingen zijn ondernomen alvorens hij vertrekt naar het buitenland.	-

9. De student formuleert drie persoonlijke leerdoelen en vijf leerdoelen gerelateerd aan de opleidingskwalificaties.	-
10. De student voert (in samenwerking met medestudenten) een presentatie uit, waarbij het land en de stage instelling op een aantrekkelijke manier gepresenteerd worden aan andere studenten en docenten.	-

In het eerste opzicht lijkt het alsof er geen aandacht is voor het domein internationale betrokkenheid. Voor hierover geconcludeerd kan worden, is de rest van het programma onderzocht.

Het voorbereidend programma is opgebouwd uit zes bijeenkomsten. De eerste twee bijeenkomsten zijn presentaties over belangrijke zaken die geregeld moeten worden voordat de studenten vertrekken, een medewerker van de GGD vertelt over gezondheid, de fasen van de cultuurschock worden besproken, de veiligheid komt aan bod en andere studenten vertellen over hun ervaring (Avans, 2017c). Oomkes (2013) stelt dat het geven van informatie over de fasen van de cultuurschock een onderdeel is van een goede voorbereiding. Hieraan voldoet de ASH. In de studiehandleiding staat niet expliciet dat de reverse culture shock besproken wordt. Volgens Oomkes (2013) wordt dit in het Nederlands ook wel de terugkomstcrisis genoemd. Het betekent dat de omschakeling van de andere cultuur terug naar de eigen cultuur lastig is en de mensen zich dan vreemden in eigen land voelen (Oomkes, 2013). Om een verbinding te maken met het natraject van de periode in het buitenland zou dit een belangrijke toevoeging kunnen zijn. Uit literatuur blijkt ook dat het bespreken van een reverse culture shock een belangrijk onderdeel is bij de voorbereiding omdat de studenten dan weten dat het bestaat, dat heel normaal is en hen waarschijnlijk gaat overkomen, aldus Landis, Bennet & Bennet (2004).

Vervolgens vinden er drie interviews plaats. Die zijn opgedeeld in de vier domeinen waarmee je naar de samenleving kan kijken, affectieve, cognitieve en politieke & economische bindingen. Net zoals bij de cultuurschock staat ook hier geen literatuur bij in de studiehandleiding over uit welke bron deze bindingen komen. Een verbeterpunt zou zijn om dit overal duidelijk toe te voegen zodat studenten alles thuis nog is rustig kunnen na lezen als ze daar behoefte aan hebben. Interviews zijn kleine groepen van studenten die naar hetzelfde land/regio gaan en die worden begeleid door een docent. Uit de literatuur blijkt dat studenten willen dat er rekening wordt gehouden met de diversiteit aan landen (Hoven & Walenkamp, 2013). Dit is bij de opleiding Social Work het geval. Echter, blijkt uit de literatuur ook dat er dan wel verschillende voorbereidingsopdrachten gemaakt moeten worden om te kunnen voldoen aan deze behoeften van de studenten, aldus Hoven en Walenkamp (2013).

In de eerste interview bijeenkomst wordt er kennis verzameld over bevolking, tradities, eten/drinken en bevolking (affectieve bindingen) en hiervan worden de leerdoelen en vanzelfsprekendheden van studenten besproken (Avans, 2017c). Tijdens de tweede interview komen de cognitieve bindingen aan bod. Volgens Avans (2017c) gaat dit over de taal van het land, kunstvorming, religies, scholing en daarbij moet ook worden gekeken naar de studies voor Social Work. Hierover worden de vanzelfsprekendheden en de leerdoelen van de studenten besproken. Wat betreft de kennis van de taal is dit volgens Oomkes (2013) een onderdeel van een goede voorbereiding. Hier heeft de ASH aandacht voor. In de derde interview gaat het over o.a. de politieke en economische bindingen. Bij deze bindingen gaan de studenten op zoek naar informatie over kiesstelsel, politieke situatie, bevolkingsgroepen (Avans, 2017c). Dit ook in combinatie met de leerdoelen en vanzelfsprekendheden van de studenten. Tevens wordt er aandacht besteed aan de studiehandleiding van jaar 3 en de kwalificaties die gehaald dienen te worden.

Tot slot, laat Avans (2017c) weten dat er in de laatste bijeenkomst een presentatie gegeven dient te worden en een verslag ingeleverd over alle informatie die ze in zeven weken hebben verzameld over het land waar ze naar toe gaan en over de vanzelfsprekendheden.

Hieruit blijkt dat de studenten zich internationaal oriënteren. Het domein internationale betrokkenheid komt wel aan bod. Tijdens de interview is er ruimte om stil te staan bij het vormen van een mening en uiten over maatschappelijke of internationale onderwerpen. Zoals kunstvorming, religies, scholing, politiek en economie. Ook de competenties uit het domein internationale vakkennis is terug te zien. Hieronder valt het onderzoeken van hoe de opleiding en het Social Work eruitzien in het land waar de studenten heen gaan. Onderdeel van dit domein zijn ook het vakgebied in de internationale context kunnen plaatsen en de zien dat de discipline cultuurgebonden is (KU Leuven, 2014). De studenten zijn continu bezig met hun vanzelfsprekendheden en die te vergelijken met de

andere cultuur waar ze naar toe gaan. Hiervan zou kunnen worden gezegd dat de studenten inzien dat de discipline cultuurgebonden is.

Volgens Savicki en Brewer (2015) moet in het voorbereidend programma bij Social Work studenten aandacht besteed worden aan leerdoelen van de studenten, persoonlijke uitdagingen en het duidelijk maken van de waarden en normen van de studenten. Dit zou namelijk een positief effect hebben op kwalificaties die de studenten moeten halen. De voorbereiding van Avans Hogeschool voldoet hieraan want zoals besproken wordt er bij elke intervisie aandacht besteed aan de leerdoelen en waarden en normen van de studenten. Ook Hoven en Walenkamp (2013) laten weten dat het opstellen van leerdoelen vooraf dat de studenten naar het buitenland gaan bijdraagt aan een grotere tevredenheid achteraf bij de studenten. Net zoals het beschrijven van de beroepskwalificaties en leerdoelen die ontwikkelt dienen te worden tijdens de periode in het buitenland (Hoven & Walenkamp, 2013). Hierdoor wordt voldaan aan de internationale competentie persoonlijke groei. Door de leerdoelen en waarden en normen van studenten wordt er stil gestaan bij het zelfstandig functioneren van de studenten, het samen- en netwerken, flexibel opstellen, zelfvertrouwen hebben, andere perspectieven onderzoeken, creativiteit tonen, handhaven in stressvolle situaties en duidelijk toekomstbeeld hebben (KU Leuven, 2014).

De domeinen taalhantering en de interculturaliteit zouden een positieve invloed kunnen hebben op de mate van betrokkenheid van de studenten van de opleiding Social Work waarin ze de culturele onderdompeling willen aangaan in het land waar ze naar toe gaan (Savicki & Brewer, 2015). Hiervoor moeten de studenten zich wel zeker en bekwaam voelen met de taal van het gastland, aldus Savicki en Brewer (2015). In de voorbereiding wordt er zoals besproken aandacht besteed aan taalhantering. Door middel van onderzoek welke talen gesproken worden in het land van bestemming, de oorspronkelijke taal van het land, hoe de studenten de taal gaan beheersen of hoe ze dat hebben gedaan en een vocabulaire van maximaal 25 van de meest belangrijke woorden (Avans, 2017c). Hierbij gaat het om woorden om een dialoog op te starten. Bij het domein taalhantering gaat het ook om 'de student kan standaarduitdrukkingen gebruiken om zijn beurt om te spreken te behouden, een gesprek over een vertrouwd onderwerp gaande helpen houden, doorgaans gebreken in zijn woordenschat en zinstructuur opvangen door omschrijvingen te gebruiken en doorgaans fouten en vergissingen rechtzetten' (KU Leuven, 2014). Dit resulteert in het feit dat er bij het voorbereidend programma niet gefocust wordt op een onderdeel van het domein taalhantering.

Als gekeken wordt naar de interculturaliteit dan is dit terug te zien in de hele voorbereiding want dat is waar het voornamelijk om draait. Door alle informatie die de studenten moeten opzoeken en het vergelijken met de eigen vanzelfsprekendheden maakt dat er zowel culturele kennis en culturele zelfkennis ontstaat bij de studenten. Er zijn twee onderdelen die niet terugkomen en dat zijn de culturele conflicthantering en de culturele communicatieve competentie. Volgens KU Leuven (2014) wordt hiermee bedoeld dat dat studenten zich bewust zijn hoe ze met conflicten omgaan en wat de kenmerken van de eigen stijl van communicatie zijn en het verkennen van die van anderen mensen.

Wat opvalt als de studiehandleiding bekeken wordt, is dat bij het hoofdstuk competenties wel gesproken wordt over de competenties van de opleiding, maar helemaal niet over de ICOMs. Terwijl ASH dit zo belangrijk vindt en het ook een van de redenen is om meer aandacht aan internationalisering te besteden. Wanneer er tijdens de voorbereiding uitleg wordt gegeven over de ICOMs en waarom die van belang zijn dan begrijpen studenten eerder waarom ze iets leren en wat het nut ervan is. Dit is ook terug te vinden in de literatuur. Studenten geven vaak aan het voorbereidend programma niet effectief te vinden. Volgens Savicki & Brewer (2015) komt dit omdat de studenten alleen kijken naar informatie waar ze meteen wat aan hebben zoals de praktische voorbereidingen. Hierbij vergeten de studenten te zien hoe belangrijk de competenties van de domeinen persoonlijke groei en interculturaliteit bijvoorbeeld zijn. Savicki & Brewer (2015) concluderen dat het toevoegen van de uitleg van waarom studenten competenties leren een belangrijke verandering in het voorbereidend programma is.

Er wordt aanbevolen om in het voorbereidend programma opdrachten toe te voegen op drie gebieden; cognitief, interpersoonlijkheid en intrapersoonlijkheid (Savicki & Brewer, 2015). Wanneer de studenten dit doen zou dit zorgen voor een meer verscheidenheid in de leerdoelen die de studenten moeten opstellen voordat ze gaan, aldus Savicki & Brewer, 2015. Zoals het onderzoeken van de zorgen die de studenten hebben over het verlaten van hun familie en vrienden (intrapersoonlijk), discussies in de klas over de relationele mogelijkheden en uitdagingen met de mensen die thuisblijven en mogelijk verblijven in een huis met studenten van verschillende culturen (interpersoonlijk) en het maken van een informatieblad over de cultuur van het gastland, tradities en waarden en normen (cognitief) (Savicki & Brwer, 2015). Het intrapersoonlijke gebied van Savicki & Brewer (2015) kan gelinkt worden aan de onafhankelijkheid van de ICOMs wat past bij de competenties uit het domein persoonlijke groei. Deze oefeningen zouden zorgen voor een dieper

bewustzijn van studenten in hoever ze zijn op het gebied van persoonlijke groei en interculturaliteit met wat hun te wachten staat (Savicki & Brewer, 2015).

De Wit (2011) stelt dat een veel gemaakte misvatting is dat interculturele en internationale competenties niet specifiek getoetst hoeven te worden. Studenten verwerven deze competenties niet vanzelf als ze stage gaan lopen of gaan studeren in het buitenland (Wit, 2011). Dit is een belangrijk gegeven voor het natraject wanneer de studenten weer in Nederland zijn. Maar ook voor de voorbereiding voor de periode in het buitenland. Met het verslag en de presentatie worden (onderdelen van) de internationale competenties getoetst (voor zover dat mogelijk is van tevoren). De vraag is dan ook of de presentatie onderdeel van het voorbereidend programma moet zijn. Savicki en Brewer (2015) laten weten dat het opschrijven van de vanzelfsprekendheden en waarden en normen door de studenten bijdraagt aan het creëren van bewustzijn hoe de cultuur hun denken en doen beïnvloedt. Het verslag is volgens de literatuur dus een belangrijk onderdeel. Het is wel de bedoeling dat een docent dit nakijkt en het van feedback voorziet dat de student nogmaals gaat nadenken over hoe de cultuur de perspectieven beïnvloedt. Daarbij mogen de docenten voorbeelden geven over hoe anderen mensen dingen anders zien die de studenten hebben beschreven (Savicki & Brewer, 2015). Bij Avans Hogeschool worden de verslagen nagekeken en voorzien van feedback. De feedback van docenten is ook onderzocht. Het lijkt erop dat de docenten alleen een voldaan achter elk criteria zetten en er verder geen positieve feedback of voorbeelden bijgeven.

Voor zowel minor als afstuderen is er een hoorcollege met voorlichting over de mogelijkheid tot een minor in het buitenland of het afstuderen in het buitenland. Helaas worden deze hoorcolleges niet drukbezocht. Verder ligt het initiatief voor de voorbereiding bij de student zelf. Daarbij kunnen ze wel hulp krijgen van de docenten van de Werkgroep Internationalisering. Hieruit blijkt dat de student niet voorbereid wordt op bijvoorbeeld de aankomende cultuurverschillen of de persoonlijke groei voor de periode in het buitenland. Of te wel, de ICOMs zijn niet terug te zien in de voorbereiding op de studie in het buitenland. Uit de literatuur blijkt dat het belangrijk is om de studenten voor te bereiden op de studie in het buitenland. Volgens Jolanda Berends (2017), de internationaal coördinator voor het Instituut voor Social Work aan de Hogeschool van Utrecht, is het van belang om een gedegen voorbereiding voor de studenten te hebben die een periode in het buitenland gaan studeren. Het argument hiervoor is dat het studeren in een ander land in het algemeen vaak onderschat wordt en dat de studenten niet weten wat er precies van hen verwacht wordt. De onderschatting zit vaak in de praktische zaken zoals het invullen van papieren, cultuurverschillen en taal.

§3.2 Wat kan er geleerd worden van de voorbereiding van buitenland studenten van andere scholen t.a.v. het eigen beleid van ASH?

Waarom opnieuw het wiel uitvinden als er van andere scholen geleerd kan worden?

Daarom is voor deze deelvraag met medewerkers en studenten van verschillende scholen contact gezocht. Dit zijn de Universiteit van Utrecht, Hogeschool van Arnhem en Nijmegen (hierna HAN), HAS hogeschool, Hogeschool Rotterdam, Fontys en ROC Nijmegen. Er is gekozen voor scholen van verschillende niveaus om een zo breed mogelijk beeld van de voorbereiding voor de periode in het buitenland van andere scholen te krijgen. Door middel van gesprekken hebben ze informatie gegeven over het voorbereidend programma dat zij aanbieden aan de studenten die een periode naar het buitenland gaan.

Ten eerste, is gesproken met een werknemer van de HAN die studenten begeleidt die naar het buitenland gaan. Samen met de medewerker is niet alleen gekeken naar de voorbereiding voor de periode in het buitenland, maar ook wat de HAN nog meer aan internationalisering doet. Hieruit kwam een voorbeeld wat een idee voor de ASH kan zijn. In het tweede jaar hebben de studenten van de sociale opleidingen van de HAN namelijk een internationale week waar ze verplicht aan deel moeten nemen. Hier komen gastsprekers uit binnen- en buitenland vertellen over een thema wat op dat moment speelt. Er zijn dan hoorcolleges, workshops en seminars om het blikveld van de studenten te verbreden (Persoonlijke communicatie, 5 maart 2018). Men zou kunnen zeggen dat dit niks te maken heeft met de voorbereiding op de periode in het buitenland, maar zo'n week kan studenten stimuleren om naar het buitenland te gaan. Gastsprekers geven de leerlingen inspiratie (Onderwijsraad, 2016) en een kijk op hoe het in het land van herkomst eraan toe gaat.

Eind september van het tweede jaar is er een voorlichting over de buitenlandse stage gepland in het rooster van de studenten van de HAN. Een verschil met de ASH is dat de studenten van de HAN voor tien maanden naar het buitenland gaan. Na de voorlichting krijgen de studenten de kans om zich te oriënteren. Pas na zes weken na het hoorcollege met de voorlichting mogen de studenten een

afspraken maken met de docent die hen begeleidt met de voorbereidingen op de stage in het buitenland (stagecoördinator). In deze zes weken moeten ze zelf informatie hebben gezocht over het land, praktische info en ervaringen van andere studenten die naar het buitenland zijn geweest (Persoonlijke communicatie, 5 maart 2018). Tevens moeten ze het voorlichtingscollege hebben bijgewoond en een motivatie en CV in het Engels inleveren bij deze docent. Dit alles doet de HAN om ervoor te zorgen dat de studenten die naar het buitenland gaan echt gemotiveerd zijn. Ook is het een voorbereiding op de zelfstandigheid die de studenten te wachten staat in het buitenland, aldus werknemer van de HAN (Persoonlijke communicatie, 5 maart 2018). Bij de ASH dienen studenten ook een motivatiebrief te schrijven en heb je vervolgens met je slb'er een gesprek over of je er klaar voor bent. Het verschil met de HAN is dat zij er een specifieke stagecoördinator voor hebben. Het voordeel hiervan is dat die positief achter de keuze van studenten staan om naar het buitenland te gaan. Dit hoeft bij slb'ers niet altijd het geval te zijn waardoor de vraag rijst of zij de juiste vragen stellen tijdens het gesprek.

Een ander groot verschil is dat het voorbereidingsprogramma op de HAN bestaat uit drie bijeenkomsten voor de studenten die op stage, minor en afstuderen naar het buitenland gaan. Deze hoorcolleges zijn verplicht en hier worden thema's besproken zoals interculturele communicatie en globalisering (Persoonlijke communicatie, 5 maart 2018). Bij thema globalisering houden de studenten een discussie over de voors en tegens van globalisering. Net zoals bij deelvraag één komt hier een discussie terug in het voorbereidingsprogramma.

Zijn de studenten niet aanwezig dan geldt er net als bij ASH een vervangende opdracht. De studiehandleiding hiervoor is echter wel in het Engels geschreven. Dit zou een mogelijkheid voor Avans Hogeschool kunnen zijn om dit ook te doen. Het is wel belangrijk om te onthouden dat onderwijs in het Engels geven niet gelijk staat aan internationalisering (Wit, 2011). Dit laat ook Nuffic (z.d.) weten, dit is een organisatie voor de internationalisering van het hoger onderwijs. Ze geven daarbij wel aan dat onderwijs in het Engels het internationale bewustzijn van studenten bevordert, veel onderzoeken en vakliteratuur is in het Engels en het is een voorwaarde om op een effectieve manier om te kunnen gaan met Engelse culturen (Nuffic, z.d.).

Opvallend is dat de HAN een minder uitgebreid programma heeft, maar wel aandacht voor alle studenten die een ervaring in het buitenland tegemoet gaan. Dit is voor de ASH een leerpunt. Na uitleg over hoe de voorbereiding van Avans Hogeschool eruit ziet liet de werknemer weten die het intensieve programma ook graag op de HAN te zien. Ook uit onderzoek van Hoven & Walenkamp (2013) blijkt dat de studenten die een intensief traject hebben gevolgd achteraf meer tevreden zijn over wat ze hebben geleerd tijdens de voorbereiding dan de studenten die minder intensieve begeleiding hebben gehad voordat ze naar het buitenland gingen. Dit betekent niet de studenten er altijd blij mee zijn, maar de studenten zijn dan wel meer tevreden over wat ze hebben geleerd (Hoven & Walenkamp, 2013).

Bij de Hogeschool Rotterdam voor de opleiding biologie en medisch laboratoriumonderzoek is er geen aparte voorlichting over de stage of studie in het buitenland. Studenten moeten zelf met het initiatief komen. Hiervoor krijgen ze begeleiding van een docent, die de contactpersoon is voor stages in het buitenland. Samen met de docent kijkt de student wat de opties zijn en hoe alles in zijn werk gaat. Ook vindt er nog een gesprek plaats over wat een stage in het buitenland inhoudt en of de student er klaar voor is. Hier vindt dus een-op-een begeleiding plaats (Persoonlijke communicatie, 12 maart 2018). Bovendien is er op het intranet (alleen toegankelijk voor docenten en studenten van de Hogeschool Rotterdam) informatie te vinden over studie en stage in het buitenland. Hierop staan duidelijke kopjes voor bijvoorbeeld roosters, studiebegeleiding en ook 'Naar het buitenland'. Ook bij deze hogeschool is de informatie over de periode in het buitenland in het Engels. Hier kan informatie gevonden worden van argumenten over waarom een periode in het buitenland van meerwaarde is, een checklist wat de studenten moeten regelen en hoeveel maanden van tevoren dit moet, partnerorganisaties en beurzen (Persoonlijke communicatie, 12 maart 2018). Echter, is de informatie heel algemeen en niet gebaseerd op de opleiding waar de student op zit (Persoonlijke communicatie, 12 maart 2018). Toch kan de ASH hiervan leren, omdat de informatie over de mogelijkheden en eisen wat betreft stage, minor en afstuderen in het buitenland mist en niet overzichtelijk is. Bij Avans Hogeschool moet je, je inschrijven voor een course op Blackboard. Dit is alleen voor de stage in het buitenland en op die course kan alleen de studiehandleiding en belangrijke mededelingen gevonden worden. De voorbereiding is wel gespecificeerd per opleiding bij Avans. Dit is een groot plus punt.

Bij de Fontys opleiding Social Work staat er in studiehandleiding van de stage die 10 maanden duurt een klein stukje geschreven over de stage in het buitenland met alleen de eisen waar de stageplaats en student aan moet voldoen. Zo moet de student de taal van het land waar ze naar toe gaan kunnen spreken en schrijven (Fontys, 2016). Net als bij de Hogeschool Rotterdam is er een docent die als

aanspreekpunt geldt voor minor en stage in het buitenland. Samen met de student kijkt ze naar de mogelijkheden en wat er geregeld moet worden. De rest van de voorbereiding is voor de student zelf (Persoonlijke communicatie, 13 maart 2018).

Bij HAS Hogeschool uit 's-Hertogenbosch is een stage in het buitenland een verplicht onderdeel van het curriculum. De medewerkers van het International Office geven de studenten van alle opleidingen in het tweede jaar voorlichtingscolleges over de praktische zaken zoals hoeveel studiepunten er nodig zijn om te mogen gaan, huisvesting en over vaccinaties (Persoonlijke communicatie, 8 maart 2018). De studenten kunnen ook deze praktische informatie nog terugvinden op intranet. Vervolgens geven de medewerkers nog een training over 'cultural awareness' waar de studenten aan deel moeten nemen. Hier komen de culturen en de verschillende vanzelfsprekendheden van de studenten aan bod (Persoonlijke communicatie, 8 maart 2018). Bovendien verstuurt het International Office nieuwsbrieven naar de studenten waar per keer een ander thema behandeld wordt zoals de Erasmusbeurs en huisvesting. Hier speelt het International Office een intensievere rol als bij de ASH. Uit de interviews is gebleken dat een student die op stage naar het buitenland is geweest het International Office niet kende.

Voor de minor en het afstuderen zijn er wel voorlichtingen bij HAS Hogeschool, maar hiervoor moet worden ingeschreven. Eigen initiatief komt dus ook hier terug. Als dit vergeleken wordt met de opleiding Social Work van Avans Hogeschool verscheelt dit dus niet.

Van HAS Hogeschool is er gesproken met een docent van International Food and Agribusiness die alles regelt omtrent de stages van de studenten. Zij liet weten dat ze twee hoorcolleges geven met voorlichting over de stage in het buitenland. Waarbij het gaat over de praktische zaken, over hoe het verslag eruit moet zien en komen er studenten van het voorgaande jaar over hun ervaringen vertellen (Persoonlijke communicatie, 8 maart 2018). Minor of stage moet verplicht in het buitenland. De docent gaf aan dat er verder geen voorbereiding is en dat dit mogelijk ligt aan het feit dat dit een internationale opleiding is. Daarom is er nog contact gezocht met een docent van de opleiding Dier- en Veehouderij. Dit is een typische Nederlandse opleiding en hier ziet de voorbereiding er dan ook anders uit. Bij deze opleiding wordt uitgebreid aandacht besteed aan de andere cultuur. Eerst moeten de studenten een hoorcollege over cultuur volgen. Hierin wordt o.a. aandacht besteed aan cultuurdimensies van Hofstede (HAS, 2017). Hofstede heeft onderzoek gedaan naar zeventig verschillende landen. Hierbij heeft hij zes basisvraagstukken (machtsafstand, individualisme, mannelijk/vrouwelijk, onzekerheidsvermijding, langetermijndenken/kortetermijndenken en toegankelijkheid) bedacht die nodig zijn voor de samenleving om zichzelf te organiseren. Dit worden de cultuurdimensies genoemd (Hofstede, z.d.). Deze dimensies moeten de studenten gebruiken bij hun verslag over de cultuur van het land waar ze stage gaan lopen. Hierbij vergelijken ze de andere cultuur met de Nederlandse cultuur. Religieuze, economische en politieke aspecten dienen ook mee genomen te worden (HAS, 2017). Voor dit verslag is het verplicht om iemand te interviewen die al eerder in het land stage gelopen heeft waar de studenten naar toe gaan (HAS, 2017). Tot slot, moeten de studenten beschrijven hoe ze gaan functioneren in het stageland. Hierbij beschrijven ze onderwerpen zoals over omgang met de mensen, dagelijks leven en religies.

Bovendien vindt er in het tweede jaar een 5-daagse buitenlandexcursie (bezoeken van agrarische bedrijven) naar een land in Europa. Hierna moeten de cultuurdimensies van Hofstede verwerkt worden over dat land in een presentatie als de studenten weer terug zijn op HAS hogeschool (HAS, 2017). De wordt vermeld omdat bij de HAS hogeschool uitleg wordt gegeven over de literatuur die ze belangrijk vinden en de studenten dit vervolgens moeten toepassen. Bij de ASH is er wel literatuur die ze belangrijk vinden over de affectieve, cognitieve en politieke bindingen, maar hierover is geen uitleg gegeven. Tevens was in het beoordelingsformulier literatuur van Azghari (2009) terug te zien. Toen tijdens het interview aan de studenten gevraagd werd of ze hier uitleg over hadden gehad, konden de studenten het zich niet herinneren.

Bij de verschillende hogescholen is gevraagd of de docenten/studenten bekend waren met de ICOMs. Dit was niet het geval. Hoven en Walenkamp (2013) laten weten dat wanneer er in de voorbereiding niet gericht wordt op de te verwerven internationale competenties de studenten dan ook minder of niet in staat zijn om de ontwikkeling op deze competenties te herkennen en te verwoorden.

Verder is nog gesproken met de Universiteit van Utrecht (hierna genoemd UU). Zij lieten weten dat het International Office zich alleen richten op studie in het buitenland. De stage en het afstuderen gaat via de eigen opleidingen (Persoonlijke communicatie, 19 maart 2018). Het International Office geeft zowel een voorlichting als een bijeenkomst ter voorbereiding voor de periode in het buitenland waarin zij de belangrijke zaken die de studenten moeten regelen. In een groep op Facebook staan de studenten die naar het buitenland geweest zijn voor de studie. Nieuwe studenten kunnen zo met

hen in contact komen (Persoonlijke communicatie, 19 maart 2018). Ook bij de UU stuurt het International Office nieuwsbrieven met relevante informatie. Dit is een mogelijk idee voor de ASH.

Op de site van de UU staat de informatie voor studenten op een rij. Mogelijkheid om te kiezen of ze dit in het Engels of Nederlands willen is er. De informatie die ze geven gaat over de mogelijkheid van de studie in het buitenland, wanneer de voorlichting en de bijeenkomst is en de PowerPoint hiervan, ervaring van andere studenten en contactgegevens van de personen waar de studenten hun vragen kunnen stellen (Universiteit Utrecht, z.d.). Dit zijn voorbeelden van de informatie die de ASH op de website of Blackboard kan zetten om het voor studenten zo overzichtelijk mogelijk te maken. Zo staat dan alle belangrijke informatie over studeren en stage lopen in het buitenland op een plek.

Tevens is er gesproken met de coördinator Internationalisering van de opleiding verpleegkunde van ROC Nijmegen. Op deze school is alleen sprake van een voorbereiding op de stage in het buitenland. Wat hieruit naar voren kwam is dat de ouders ook deel uitmaken van de voorbereiding op de stage in het buitenland. De ouders worden ook uitgenodigd voor de informatieve bijeenkomst (Persoonlijke communicatie, 15 maart 2018). Het is natuurlijk zo dat deze studenten een stuk jonger zijn en er op het HBO een andere mate van zelfstandigheid wordt verwacht. Toch kan het een aspect zijn die meegenomen dient te worden om aan de behoefte van de studenten van de ASH te voldoen. Deze docent is tegelijkertijd ook vader van een student van de opleiding Social Work van de ASH. Wat hij vertelde was dat hij het niet prettig vond geen informatie van de ASH te hebben ontvangen en niet wist wie hij moest bereiken als er wat met zijn kind zou gebeuren. Om dit onderzoek zo objectief en breed mogelijk te houden is ervoor gekozen om de mening van de studenten te vragen in het interview.

§3.3 Wat zijn de sterke punten van de huidige voorbereiding volgens studenten, betrokken docenten en SLB'ers?

Om tot een antwoord op deze deelvraag te komen zijn zes studenten van de opleiding Social Work van de ASH geïnterviewd. Twee studenten hiervan zijn op stage in het buitenland geweest, twee studenten waren op dat moment aan het afstuderen in het buitenland en twee studenten hebben een minor in het buitenland gevolgd. Bovendien is er een groepsinterview met docenten gehouden.

Om erachter te komen wat de sterke punten van de voorbereiding volgens studenten, betrokken docenten en SLB'ers zijn zijn er verschillende vragen gesteld zoals is toegelicht bij de operationalisatie in §2.4. In bijlage 2 is de operationalisatie schematisch uitgewerkt. Eveneens zijn alle vragen die zijn gesteld terug te zien.

§3.3.1 Voorbereiding stage buitenland

De twee respondenten die op stage in het buitenland zijn geweest, laten weten dat ze het waarderen dat het voorbereidend programma er is en dat er aandacht aan besteed wordt. Volgens respondent één zit het praktisch goed in elkaar. Daarbij laat de respondent weten de studiehandleiding als helpend ervaren te hebben, omdat je er houvast aan hebt, je weet wat er van je verwacht wordt en het duidelijk beschreven is. Volgens de tweede respondent is de opbouw van het programma goed. Wanneer er ingezoomd wordt op de verschillende onderdelen van de voorbereiding dan komen er verschillende sterke punten terug. Respondent twee liet weten tevreden te zijn over de kwetsbare onderwerpen die werden besproken zoals heimwee of wat als er iemand overlijdt terwijl je in het buitenland zit: 'Die onderwerpen moeten ze zeker aan bod laten komen want daar denkt iedereen toch over na als je zo'n lange tijd weggaat' (Respondent vier, persoonlijke communicatie, 21 maart 2018). Respondent één vond het helpend dat een medewerker van de GGD kwam vertellen over vaccinaties. De informatie over de cultuurschok werd door beide respondenten als helpend ervaren.

Tijdens de intervisie was er volgens de respondenten voldoende ruimte voor de inbreng van de leerdoelen en situaties. Respondent twee vond het prettig dat hierbij niet alleen gepraat werd, maar er ook interactieve dingen in terug kwamen. Dat er per intervisie een ander onderwerp centraal stond was overzichtelijk. Het meest nuttig werd het onderdeel over de stage-instelling gevonden: 'Dat vond ik dan wel weer heel effectief'. Dit vond plaats in de laatste intervisie en hierbij moesten de studenten informatie over de organisatie en doelgroep van de stage-instelling zoeken.

Een ander sterk punt die werd benoemd door de respondenten was dat de voorbereiding met een groep studenten is. Het antwoord op de vraag aan welk aspect van de voorbereiding heb je echt iets gehad was dan ook de medestudenten die ook op stage in het buitenland gaan en het delen van ervaringen. Opmerkingen die voorbij kwamen waren: 'Je kunt sparren met elkaar en je maakt elkaar

heel enthousiast' (Respondent vier, persoonlijke communicatie, 21 maart 2018) en 'Je leert natuurlijk van elkaar over als hij/zij iets zegt van ik zou het zo en zo aanpakken' (Respondent één, persoonlijke communicatie, 19 maart 2018).

§3.3.2 Voorbereiding minor en afstuderen.

Voor de studenten die voor de minor en afstuderen naar het buitenland zijn geweest hebben geen voorbereidend programma genoten. De respondenten laten weten dat ze veel zelf hebben moeten uitzoeken waardoor het lastig is om sterke punten te noemen. Bij de voorbereiding hebben ze het wel als prettig ervaren dat de docenten van de Werkgroep Internationalisering altijd bereikbaar zijn. Ze konden altijd terecht met de vragen die ze hadden. Zo gaf een respondent aan dat na een afwijzing bij een project in het buitenland de docenten meteen informatie gaven over de andere mogelijkheden: 'Ik had niet het gevoel dat ik helemaal aan mijn lot werd overgelaten' (Respondent drie, persoonlijke communicatie, 19 maart 2018). Ook de andere student liet weten dat de ondersteuning in het vinden van een plek voor het afstudeeronderzoek helpend was: 'Ik ben niet bang geweest dat ik geen plek zou hebben. Die zekerheid heb ik wel altijd gekregen' (Respondent twee, persoonlijke communicatie, 19 maart 2018).

§3.3.3 Out of the box

Naast deze vragen zijn er ook out of the box vragen gesteld. Een van de out of the box vragen was de wondervraag. Deze vraag komt uit de methodiek oplossingsgerichte hulp- en dienstverlening van Joosen en van der Vaart (2012). Hiermee wordt gevraagd naar het ideaalbeeld van studenten over de voorbereiding. Volgens Joosen en van der Vaart (2012) kan deze vraag gebruikt worden om achterdoelen te komen die anders lastig te vinden en te benoemen zijn. Bovendien zorgt deze vraag voor ruimte in het denken, prikkelen van de verbeelding en vormt het geen oordeel (Joosen en van der Vaart, 2012). De reden om deze vraag te stellen is omdat de respondent dan buiten de kaders kan denken en er antwoorden naar voren kunnen komen waar niemand anders aan gedacht zou hebben.

De ideale voorbereiding bevat voor de voorbereiding voor de stage, minor en afstuderen informatie over de cultuurschok. Volgens een van de respondenten ziet de ideale voorbereiding er als volgt uit:

De ideale voorbereiding zou voor mij sowieso drie maanden voordat ik ging, rond november, december zijn. Ik zou een contactpersoon koppelen aan de studenten die gaan. Die je ondersteunt bij alle vragen die je hebt. Niet alleen praktisch maar ook andere soort vragen. De mogelijkheid tot een groepsapp is heel fijn met de medestudenten. De intervisie misschien persoonlijker maken. Dus nog steeds wel dezelfde vragen maar... Net als met het vocabulaire dan ga je bij vertalen.nu dat invullen... Dit iets meer toespitsen wat nou echt belangrijk is voor de buitenlandse stage. En ik zou meer stimulatie vanuit school en docenten willen zien. Ouders betrekken vind ik ook wel een goeie (Respondent één, persoonlijke communicatie, 19 maart 2018).

Net zoals de wondervraag komt de schaalvraag ook uit de methodiek oplossingsgerichte hulp- en dienstverlening. Deze vraag kan gebruikt worden om te achterhalen wat de gewenste situatie is, maar ook al wat er gelukt is om de gewenste situatie te bereiken (Joosen en van der Vaart, 2012). Precies de vraag die dit onderzoek nodig heeft om te achterhalen wat er van de huidige voorbereiding wel aan de behoefte van de studenten voldoet en wat er nog mist.

Nummer respondent	Type periode in het buitenland	Cijfer voor de voorbereiding
Respondent één	Stage	5
Respondent twee	Afstuderen	4
Respondent drie	Afstuderen	5,5
Respondent vier	Stage	6
Respondent vijf	Minor	6
Respondent zes	Minor	6

Zoals te zien is zijn er twee onvoldoendes en vier voldoende. Gemiddeld komt het uit op een 5,4 en dit is net een onvoldoende. De voldoende worden gegeven, omdat studenten de hierboven genoemde sterke punten als prettig ervaren. Het zijn geen hoge voldoende, omdat de studenten het nut niet zien van de voorbereiding. Bij deze vraag kwam naar voren dat er verschillende dingen missen in de voorbereiding. Om het cijfer naar een 7 of 8 te krijgen moeten de verbeterpunten en

de voorbeelden van de ideale voorbereiding gebruikt worden, zo geven de respondenten aan. De verbeterpunten zullen bij de volgende deelvraag aan bod komen.

§3.3.4 Groepsinterview

De respondenten gaven aan moeite te hebben om sterke punten van het voorbereidend programma wat betreft stage te noemen. De reden hiervoor is dat de alle vijf de docenten aangeven er niet mee bekend te zijn. Waarom is onduidelijk. Na uitleg over het voorbereidend programma geven drie docenten aan dat de cultuurshock een belangrijk onderdeel van de voorbereiding is. De andere twee docenten geven hierover niks aan.

Tijdens het groepsinterview hebben de respondenten ervaringen omtrent het begeleiden van studenten vertelt om zo mogelijk alsnog achter sterke punten te komen van het voorbereidend programma. Hierdoor ontstond er een dialoog tussen de respondenten waaruit blijkt dat ze het met elkaar eens zijn over dat de voorbereiding een student niet kan voorbereiden op alles wat er gaat gebeuren, maar dat het juist gaat over hoe een student omgaat met onzekere omstandigheden in het buitenland, hoe ze omgaan met zelfstandigheid en creativiteit. Een respondent zegt hierover het volgende:

Als ik dan denk aan de voorbereiding dat dan de eerste reactie is van dan moeten wij dat in de voorbereiding dan allemaal zo duidelijk mogelijk van hieruit meegeven, maar ik denk dat dat misschien wel averechts werkt. Als ik er nu over na denk is het misschien wel mooi om iets doen van omgaan met onzekerheid of omgaan met creativiteit. Hoe ga je om met onzekere omstandigheden en hoe maak je daar toch iets moois van? (Persoonlijke communicatie, 4 mei 2018).

Ook aan de respondenten van het groepsinterview is de vraag van de ideale voorbereiding gesteld. Een respondent liet weten dat het ideaal zou zijn als de studenten al kennis hadden gemaakt met de plek waar ze naar toe gaan. Zelf geeft de respondent aan dat dit niet uit te voeren is. Waarop een andere respondent reageert dat dat inderdaad niet mogelijk is, maar dat er gebruik gemaakt moet worden van de culturen die we in Nederland hebben. Het woord onderdompeling komt bij twee respondenten bij deze vraag terug. Een respondent laat hierover weten:

Precies het woord onderdompeling had ik ook. Dat je bijvoorbeeld tien dagen lang een soort programma met verschillende culturen maakt. Dat je een keer naar de wallen gaat. Dingen die wel typisch Nederlands zijn en dan in een bepaald youth hostel verblijven. Dat je ervaring met elkaar opdoet die binding creëren en je misschien een soort buddy opdoet. Dat je niet alleen docenten kan vragen, maar ook elkaar kunt skypen. Maar dan heb je iets met elkaar doorgemaakt wat ook al een culturele verrijking is (Persoonlijke communicatie, 4 mei 2018).

Zoals in de quote terug te lezen is gaat dit niet alleen over de voorbereiding op stage, minor en afstuderen, maar komt het internationalisering in de opleiding in zijn algemeen aan bod. Hier wordt later in §3.4.5. verder op ingegaan.

§3.4 Wat zijn de verbeterpunten van de huidige voorbereiding volgens studenten, betrokken docenten en SLB'ers en hoe kunnen deze verwerkt worden in de voorbereiding?

Naast het ontdekken van de sterke punten van de huidige voorbereiding was het even belangrijk om aan het licht te brengen wat de verbeterpunten zijn. Om er zo achter te komen waarom het niet voldoet aan de behoefte van de studenten. Dezelfde respondenten als bij deelvraag drie zijn ondervraagd voor het beantwoorden van deze deelvraag.

§3.4.1 Voorbereiding stage in het buitenland

Het interview werd geopend met de vraag wat de respondenten van de voorbereiding vonden. Ze meldde dat het niveau van de voorbereiding vrij laag was: 'Dat weet ik nog goed, het ging over je land maar het leek alsof ik op de basisschool mijn presentatie aan het geven was'. Tevens omschrijven ze de voorbereiding als oppervlakkig: 'Als ik daar in het algemeen op terug kijk dan is dat wel een goed woord' (Respondent vier, persoonlijke communicatie, 21 maart 2018).

Beide respondenten laten weten dat ze de voorbereiding niet als nuttig hebben ervaren of het nut er niet van inzagen: 'Omdat het niet zo duidelijk was wat het nut was dan ga je er ook anders in. Het

was meer een moeten' (Respondent één, persoonlijke communicatie, 19 maart 2018). Dit is niet nieuw want dit kwam ook uit het onderzoek van de oud-studente. Om achter de waarom vraag te komen is ingezoomd op de verschillende onderdelen van de voorbereiding. Ten eerste, de bijeenkomsten. Zoals bij de vorige deelvraag besproken hebben de studenten deze niet geheel als onnuttig ervaren. Delen waarbij ze verbeterpunten zien zijn de praktische zaken die besproken worden en het bespreken van de veiligheid. Volgens respondent twee mag er nog meer stil gestaan worden bij wat je nodig hebt voordat je gaat, waar moet je allemaal over nadenken, zorgverzekering, bankpas, papieren van school die ondertekend moeten worden en het visum. Over dit laatste onderwerp is door respondent twee veel stress ervaren. Na contact met school bleek het normaal te zijn dat dit zo lang duurt. Daarom mag hier meer aandacht aan besteed worden en daarbij benoemen dat het een proces is dat lang duurt. Het bespreekbaar maken van praktische zaken als onderdeel van de voorbereiding sluit aan bij de literatuur. Volgens Oomkes (2013) hoort uitleg over de praktische zaken zoals medische controle, zorgverzekeringen en geldregelingen bij een goede voorbereiding.

Respondent één laat weten de bijeenkomst over de risico's en veiligheid niet als prettig te hebben ervaren. Tijdens deze tweede bijeenkomst gingen ze onderzoeken wat het Ministerie van Buitenlandse Zaken zei over de veiligheid van het land. Bij meerdere landen kwam naar voren dat het niet veilig was, een zo geheten code oranje. Volgens de respondent betekent dit eigenlijk dat je niet mag gaan: 'Dat wordt dan wel heel zwart wit gezegd. En dat kan je best wel bang maken' (Respondent één, persoonlijke communicatie, 19 maart 2018). En: 'Toen heb ik via andere contacten informatie verkregen om erachter te komen dat ik wel kon gaan. Ik werd niet echt geholpen' (Respondent één, persoonlijke communicatie, 19 maart 2018).

Ten tweede, de interviews. Hiervoor moesten de studenten leerdoelen opstellen waarover de respondenten allebei niet tevreden over: 'Je stelt leerdoelen op om leerdoelen op te stellen en niet omdat je er iets aan hebt. Dat vind ik met dat hele verslag.' Daarbij was het ook lastig om leerdoelen op te stellen: 'Ik vond het heel moeilijk om leerdoelen op te stellen. Dat vond ik een beetje geforceerd. Want je hebt zo weinig verwachtingen. Ik vond dat heel lastig om dat toe te passen' (Respondent vier, persoonlijke communicatie, 21 maart 2018). Hierbij hebben de studenten geen hulp van docenten gekregen.

Ten derde, de presentatie en het verslag. Deze vonden beide respondenten niet zinvol. Redenen voor het verslag waren dat zowel de studenten als school er niet serieus over deden, het niveau was laag en ook kun je bijna alles kopiëren en plakken. Een verbeterpunt voor het verslag is dan ook dat het door Ephorus moet. Bovendien hebben de studenten niet veel aan de feedback van de docenten gehad. Dit sluit aan bij de literatuur die stelt dat er meer nodig is van de feedback die docenten geven.

De presentatie vonden de respondenten leuk en gezellig, maar hiervan ook hiervan was het niveau laag: 'Iedereen was heel enthousiast over het land waar ze heen gingen, maar dat is precies wat ik zei; basisschoolniveau' (Respondent vier, persoonlijke communicatie, 21 maart 2018). En 'Het ging zo: dit is het land en dit zijn de mensen. Plaatje erbij en klaar' (Respondent één, persoonlijke communicatie, 19 maart 2018). De respondenten gaven aan hierdoor niks aan de presentatie gehad te hebben. Over het feit om de presentatie na terugkomst te doen, worden de studenten enthousiast. Beide studenten gaven dan ook aan dat het een goed idee is om de presentatie te doen wanneer de studenten terug zijn: 'De presentatie zou ik eerder erna doen want weet ik waar ik over praat en dan kun je je persoonlijke ervaring erbij vertellen' (Respondent één, persoonlijke communicatie, 19 maart 2018). Een verbeterpunt zou dus kunnen zijn om de presentatie tijdens het natraject te doen. Om er wel wat aan te hebben zouden ze ook graag studenten willen betrekken die nog naar het buitenland willen gaan. Dit is nu ook het geval, maar ze kunnen pas hun enthousiasme overbrengen wanneer ze er echt geweest zijn, aldus de respondenten.

De ervaring van andere studenten hebben de respondenten gemist tijdens de voorbereiding. Ondanks dat dit nu wel onderdeel is van de voorbereiding is hier niet veel van blijven hangen. Hiervoor zouden de respondenten meer aandacht willen omdat dat volgens hen meerwaarde heeft, misschien zelfs een hele bijeenkomst. Een mogelijkheid zou kunnen zijn presentatie van de studenten die terugkomen in te voegen in de voorbereiding van de studenten die nog moeten gaan.

Respondent vier gaf aan dat ze rollenspellen in de taal die je gaat spreken gemist had. Het is namelijk zo dat alle studenten aan het begin skype gesprekken moet voeren of telefoongesprekken met je stagebedrijf. Het zou prettig zijn als je hiermee oefent en op voorbereid wordt: 'Rollenspellen blijft iets lastigs, niet iedereen voelt zich daar prettig bij, maar ik had dat wel fijn gevonden om daar alvast in te oefenen' (Respondent vier, persoonlijke communicatie, 21 maart 2018). Mede omdat in deze gesprekken al vaktermen naar voren komen. Dit sluit aan bij wat Oomkes (2013) stelt. Rollenspellen

horen bij kennis van omgangsvormen wat volgens Oomkes (2013) een onderdeel moet zijn van een goed voorbereidend programma.

In de vorige deelvraag kwam bij de ideale voorbereiding al aan bod dat er ook nog gekeken moet worden naar de timing van het voorbereidend programma voor de stage in het buitenland. Niet alle studenten gaan op dezelfde tijd naar het buitenland. De respondenten geven aan dat het voorbereidend programma ook gegeven kan worden op de terugkom dag in het derde jaar tijdens de stage in Nederland. Op deze manier zit er niet zoveel tijd tussen de voorbereiding en het moment dat de studenten gaan. De mening van een van de respondenten is: 'Je loopt dan wel 32 uur per week stage. Alleen ik zou het er wel voor over hebben om dan op die maandag als je terugkomdag hebt deze voorbereiding er ook nog bij te doen' (Respondent één, persoonlijke communicatie, 19 maart 2018).

§3.4.2 Voorbereiding minor en afstuderen

Voor de voorbereiding voor de minor en afstuderen in het buitenland geldt dat er een belangrijk aspect verbeterd kan worden. Dat is het feit dat er een voorbereiding moet komen. Dit blijkt zowel uit de literatuur van deelvraag één als tijdens de interviews. Een respondent liet weten dat die niks gehad heeft aan de voorbereiding voor het afstuderen: 'Het is eigenlijk pas begonnen toen ik hier (in het land van het afstuderen) was voor mijn gevoel' (Respondent drie, persoonlijke communicatie, 19 maart 2018). Deze quote geeft aan dat verandering van belang is.

Een verbeterpunt is het toevoegen van het element cultuur. Dit hebben twee van de vier respondenten gemist. Een respondent heeft verplicht lessen gevolgd bij Avans Hogeschool Breda. De andere respondent had hierin zelf het initiatief genomen om hier onderzoek naar te doen. Echter, laat de student wel weten dat dit in de ideale voorbereiding thuis hoort:

Twee of drie verplichte bijeenkomsten waarin je met een docent en medestudenten samen gaat kijken naar hoe het nu is dat je naar het buitenland gaat, specifieke vragen kan stellen, maar dat je het ook hebt over de culturele verschillen. Beetje zoals het programma voor stage nu is maar dan wel gericht op je land. . . . Dat ook verteld wordt over de simpele culturele verschillen. Of in zo'n bijeenkomst een spel doen waardoor je bewust wordt van de culturele verschillen. Dus nog meer stil staan bij interculturele verschillen (Respondent vijf, persoonlijke communicatie, 22 maart 2018).

Over de verplichte voorbereiding bij Avans Hogeschool Breda was respondent zes niet positief te spreken. Het waren lessen over cultuurdimensies. Dit was voor de respondent niet nuttig, omdat het voornamelijk ging over landen buiten Europa en deze student ging naar een land binnen Europa. De respondent geeft als tip het binnen de eigen opleiding te houden, op de eigen school met de docenten die ook tegelijkertijd je contactpersoon is. Zo is het duidelijk waar je terecht kan als er wat is. Respondent zes vertelt dat er bij terugkomst een reflectieverslag gemaakt moest worden over cultuur: 'Dit was super nuttig want dat past bij onze opleiding. Maar goed heel dat voorbereidend programma, ik heb geen idee wat het er mee te maken had' (Persoonlijke communicatie, 26 maart 2018). In het vervolg van het interview werden de ICOMs uitgelegd en laat de student weten: 'Daar hebben wij ook een reflectieverslag van moeten schrijven. . . . Grappig dat die precies terugkomen, maar ze vertellen dus helemaal niet wat het is of waarom ze er aandacht aan besteden' (Respondent zes, persoonlijke communicatie, 26 maart 2018). Toen de andere respondent van de minor in het buitenland gevraagd werd over de 'verplichte' voorbereiding vertelt die hierover niks te weten.

Een respondent liet weten een gesprek te hebben gemist met een docent waarin wordt besproken of de student er klaar voor is om naar het buitenland te gaan, aan welke belangrijke dingen je moet denken en vragen die er nog zijn. De respondenten laten weten dat er contact momenten ontbraken om deze informatie te bespreken. Bovendien hebben drie van de vier respondenten (minor en afstuderen) gemist dat de voorbereiding met een groep studenten was om zo ervaringen te kunnen delen.

Niet alleen bij de voorbereiding op de stage in het buitenland kwam het aspect visum terug, maar ook bij het afstuderen. De respondent laat weten: 'Ik wist niet dat dat zolang kon duren. Daar heb ik wel informatie over gemist. Denk wel dat het handig is als je daar wat ondersteuning bij krijgt' (Respondent twee, persoonlijke communicatie, 19 maart 2018).

Beide respondenten van het afstuderen gaven aan dat ze graag beter voorbereid hadden willen worden op de literatuur die gebruikt dient te worden wanneer je het afstudeeronderzoek in een ander land doet. Voor beide respondenten was het niet duidelijk dat ze literatuur uit het land moesten

gebruiken waar ze het afstudeeronderzoek doen. Bovendien was ervan tevoren niet aan gedacht dat er hoe dan ook een stuk in het Engels geschreven dient te worden, omdat het eindrapport in het Nederlands geschreven moet worden (uitzondering voor Engels moet bij de examencommissie worden aangevraagd. Hier waren de respondenten graag geïnformeerd door school. Niet alleen omdat dit extra moeite kost, maar ook omdat de gedachtegang in het Nederlands is en deze los gelaten moet worden in het buitenland. Een respondent liet weten dat deze twee punten het een stuk moeilijker maakt: 'En misschien als ik het van tevoren wist dan weet ik niet of ik wel naar het buitenland gegaan was' (Respondent drie, persoonlijke communicatie, 19 maart 2018). Een verbeterpunt is dan ook om dit aan bod te laten komen tijdens de voorbereiding zodat de studenten weet wat er van hen verwacht wordt.

Ook een respondent van de minor in het buitenland gaf aan dat als ze wist wat ze er allemaal voor moest doen en vanwege de lage mate van ondersteuning het misschien wel niet gedaan te hebben. Dezelfde respondent geeft aan bij het invullen van de Erasmus aanvraag het gevoel te hebben gehad er alleen voor te hebben gestaan. De begeleiding is een punt waar vijf van de zes respondenten wat op aan te merken hebben. De samenwerking tussen Avans Breda en Avans 's-Hertogenbosch was niet afgestemd waardoor er telkens onduidelijkheid was over de contactpersoon. Voor de studenten is het belangrijk dat ze weten bij wie ze terecht kunnen en dat was nu niet altijd het geval. Drie respondenten lieten weten betrokkenheid en enthousiasme van docenten te hebben gemist. Dit was voornamelijk het geval bij de voorbereiding van de stage in het buitenland. Een respondent zegt hierover het volgende:

Ik vind achteraf dat hier op school weinig gestimuleerd dat een buitenlandse stage goed voor je kan zijn. Voor jou als professional. Er wordt denk ik eerder negatief overgedaan dan positief. Als ik er geen persoonlijke ervaring van had gehad door mijn vader dan was ik ook niet gegaan. . . Het leeft hier ook niet echt. Over wat je eruit kan halen als student. Ik denk dat er ergens enthousiasme mist vanuit medewerkers/docenten. Dat denk ik ja! (Respondent drie, persoonlijke communicatie, 19 maart 2018).

Opmerkelijk is dat het begrip 'het leeft niet echt' in drie van de zes interviews terugkomt. Hiermee bedoelen studenten dat het enthousiasme mist en er op school niet duidelijk wordt benoemd wat er van een periode in het buitenland tijdens de studie geleerd kan worden.

§3.4.3 ICOMs en voorbeelden van andere scholen

Geen een van de respondenten had gehoord van de ICOMs of wist wat ze waren. Na het laten zien van de ICOMs en nadat ze er uitleg over hebben gekregen lijkt het hen een goed plan om hierover uitleg te krijgen tijdens de voorbereiding voor de periode in het buitenland. De studenten weten niet of het mogelijk al eerder verteld moet worden tijdens bijvoorbeeld een les sociologie waar je het hebt over culturele verschillen. Maar het moet wel onderdeel worden van de voorbereiding. Respondent vier laat weten: 'Jazeker ik denk dat het goed is voor je eigen sturing. Anders doe je dingen op je eigen gevoel en niet vanuit richtlijnen. Zo kan je ook meer sturing geven aan je eigen proces' (Respondent twee, persoonlijke communicatie, 19 maart 2018).

Zoals besproken zijn de ICOMs een belangrijk aspect van internationalisering van het hoger onderwijs voor Avans. Respondent vijf vertelt het volgende: 'Ik denk ook dat het heel belangrijk is want als je naar het buitenland gaat ben je er onbewust wel mee bezig. Maar je bent je niet bewust dat dit onderdeel is van een bepaald gedachtegang achter internationaliseren. . . . Dus dat je je er van bewust bent dat de ICOMs er zijn en dat je daar als je iets afvraagt daar even terug kan lezen' (Respondent vijf, persoonlijke communicatie, 22 maart 2018). Respondent zes geeft aan: 'Ik denk sowieso dat je bij studenten het nut moet benoemen over het algemeen. Als we iets niet hoeven doen dan doen we het liever niet' (Respondent zes, persoonlijke communicatie, 26 maart 2018). Deze quote geeft mogelijk weer waarom de voorbereiding voor de stage telkens niet voldoet aan de behoefte van de student. Het nut van het voorbereidend programma zal aan bod moeten komen en daarbij uitleg over de ICOMs. Zo kunnen de studenten de verwachtingen afstemmen met waarom welke elementen terugkomen in het voorbereidend programma en zal het meer aan de behoefte van de studenten kunnen voldoen.

Een respondent één zegt dat het mogelijk gekoppeld kan worden aan de leerdoelen van de voorbereiding op de stage in het buitenland. Zie deelvraag één. De uitleg over de ICOMs zou bijdragen aan het inzien van het nut van het voorbereidingsprogramma. Een respondent zegt hierover: 'Ja inderdaad, want wij snapte niet waarom we politieke en cognitieve bindingen bijvoorbeeld moesten leren. Die link legde wij niet. Maar nu ik dit zie denk ik ja dat is wel belangrijk' (Respondent vier, persoonlijke communicatie, 21 maart 2018).

Zoals besproken in deelvraag twee was er bij meerder hogescholen en universiteiten spraken van een Engelstalige studiehandleiding of informatie in het Engels. Hierover is de menig gevraagd van de respondenten. De helft van de studenten laat weten dit een goed idee te vinden. Volgens hen is dit ook een voorbereiding op de taal die je gaat spreken of waarin je gaat afstuderen. Daarbij laat een student weten: 'Maar ik vind het logisch dat het in het Engels beschikbaar is want dan kunnen ook internationale studenten het kunnen inzien' (Respondent vijf, persoonlijke communicatie, 22 maart 2018). De andere helft geeft aan het in het Nederlands fijn te vinden of geen behoefte te hebben aan een Engelstalige studiehandleiding. Een mogelijkheid zou dus kunnen zijn om het in beide talen beschikbaar te maken.

Ondanks dat de meeste respondenten de ervaring van andere studenten die naar het buitenland zijn geweest gemist hebben, vinden ze het geen goed plan om een interview te moeten doen met de studenten die al geweest zijn. Ze geven aan dit geforceerd te vinden en hier liever een les aan te besteden. Ook is gevraagd of er informatie voor de ouders gemist is. De twee respondenten geven aan graag de ouders te betrekken bij de voorbereiding van de stage in het buitenland net zoals bij het ROC Nijmegen. Zeker omtrent de cultuurschok is er informatie gemist voor de ouders. De ouders wisten niet wat er met hun kinderen gebeurde toen ze de reverse culture shock kregen. De andere vier respondenten laten weten oud genoeg te zijn en zelf de verantwoordelijkheid te moeten nemen. Voor de voorbereiding voor de minor en afstuderen lijkt hier dus geen behoefte aan.

§3.4.4 Out of the box

Bij de out of the box vragen zijn er ook aspecten aan bod gekomen die de respondenten graag verbeterd willen zien. Er is gevraagd of de respondenten nog adviezen hadden voor de Werkgroep Internationalisering. Bij deze vraag en bij de ideale voorbereiding kwam naar voren dat de werkgroep meer informatie mag verstrekken en die op een plek bij elkaar zetten. Want moeten de studenten op verschillende plekken zoeken en zie je 'door de bomen het bos niet meer.' Volgens respondent zes was de informatie er wel als je goed zocht. Dit ging voornamelijk om de Erasmus beurs, maar het vinden van de informatie kostte wel veel moeite. Een idee die respondent vijf gaf was om op Blackboard of op de Avans site een pagina te maken met alle informatie over internationalisering. Idealiter zou hierbij staan beschreven wat de mogelijkheden voor de stage, de minor en het afstuderen zijn, de tijdsduur en de credits die behaald moeten worden, links van verschillende sites zoals Nuffic en Wilweg, algemene lijst met belangrijke dingen waar je aan moet denken, bij welke instellingen je stage kunt gaan lopen of gaan studeren, scholen waarmee er een Erasmuscontract is, deadlines van wanneer de inschrijvingen op buitenlandse universiteiten zijn en ervaringen van andere studenten waarbij ook contactgegevens staan van studenten die je mag benaderen met vragen: 'Ik denk dat als je dit hebt het dan een stuk overzichtelijker wordt en ook fijner' (Respondent vijf, persoonlijke communicatie, 22 maart 2018). Respondent drie laat weten zelf contact te hebben gezocht met studenten die toen er tijd in het land zaten waar hij/zij graag naar toe wilde en hier veel aan heeft gehad.

Op de vraag 'Hoe ziet voor jou de ideale voorbereiding eruit?' is een overeenkomst terug te vinden. Drie van de zes respondenten vertelden dat in de ideale voorbereiding studenten die al naar het buitenland zijn geweest vertellen over hun ervaringen. De studenten die dan nog gaan kunnen vragen aan hen stellen. De drie andere respondenten hadden dit niet gemist, omdat die hierin zelf mensen had benaderd en tevens mensen kenden in het land waar de stage plaats vond of die daar al geweest waren. Vooral voor de voorbereiding van de minor en het afstuderen is dit een verbeterpunt. Als idee werd gegeven om de studenten te betrekken bij het hoorcollege over de minor en het afstuderen. Zo kunnen de studenten die vragen hebben deze stellen tijdens of na het hoorcollege. Er moet wel extra tijd en ruimte worden gereserveerd voor na het hoorcollege zodat de studenten al hun vragen kunnen stellen. Een respondent zei: 'dat zou ik best wel willen doen als ik ben afgestudeerd dat ik dan in januari kom vertellen over mijn afstudeerstage' (Respondent drie, persoonlijke communicatie, 19 maart 2018). Voor de voorbereiding op de buitenlandse stage geldt dat ze graag meer ervaring van studenten die al geweest zijn willen horen. Een student gaf het idee om daar zelfs een hele les aan te wijden.

§3.4.5 Groepsinterview

In de vorige deelvraag is naar voren gekomen dat de respondenten niet bekend zijn met het voorbereidend programma wat betreft stage. Hiermee komen we op het eerste verbeterpunt. Namelijk zorg dragen dat de docenten die studenten in het buitenland begeleiden of betrokken zijn bij de internationalisering weten hoe het voorbereidend programma in elkaar zit en waar de

studenten dan precies op voorbereid worden. De respondenten geven allen aan hier behoefte aan te hebben. Tevens laten de respondenten weten dat een verbeterpunt het betrekken van docenten, die studenten in het buitenland begeleiden, in de voorbereiding kan zijn. Dit heeft volgens hen een positieve invloed op de begeleiding tijdens stage. Zo ontstaat er al een band van tevoren en weten ze bij wie ze terecht kunnen als er iets is.

Het derde verbeterpunt betreft de praktische zaken. Volgens de ervaring van de respondenten is er voor veel studenten nog onduidelijkheid over wanneer ze terugkomen en hoe het gaat met het werk voor school als ze weg zijn. Ook hier komt het stukje visum terug. Er is behoefte aan uitleg hierover aan de studenten.

Volgens de respondenten is het verslag niet van meerwaarde voor de voorbereiding. Ook de onderwerpen zoals de affectieve en politieke bindingen wordt niet belangrijk gevonden. De respondenten zien liever dat er gefocust wordt op het omgaan met onzekerheid en hoe je met verschillende dilemma's en confrontaties in het buitenland kunt omgaan. Dit wil volgens de respondenten niet zeggen dat ze dan ook zo moeten of gaan reageren, maar het geeft wel duidelijkheid. Hiermee sta je stil bij de emotionele voorbereiding. Dit is iets wat de respondenten ook van belang vinden in een voorbereiding. Wat betreft het verslag zien ze dat het liever getoetst wordt in een dialoog: 'Doe het maar in een gesprek met een begeleidend docent over de kennis en wisseling over gedachten. Dat zou een verrijking kunnen zijn om de binding te creëren en dat je zicht krijgt waar de leerelementen van iemand zitten' (Persoonlijke communicatie, 4 mei 2018).

Op de vraag om de presentatie achteraf te doen liet een respondent weten: 'Ja bijvoorbeeld aan aspirant studenten die nog naar het buitenland gaan. Dan kunnen zij hun verhaal ventileren en ze kunnen iets doen aan de emotionele voorbereiding. Maar ook succesverhalen want je moet geen schrik aanjagen' (Persoonlijke communicatie, 4 mei 2018). Dit komt overeen met wat de studenten aangaven. Zo wordt de presentatie onderdeel van de voorbereiding voor de studenten die nog moeten gaan en onderdeel van het natraject van de studenten die terugkomen. Hierdoor ontstaat een verbinding tussen het voor- en het natraject. Mocht de presentatie vooraf aan de periode in het buitenland blijven dan is het volgens de respondenten mogelijk om het in het Engels te doen. Zo kunnen de studenten hier ook nog mee oefenen.

Twee van de vijf docenten heeft weleens van de ICOMs gehoord. Hierover kan ook wat gezegd worden. Namelijk dat dit net als het voorbereidend programma ook bekend moet zijn bij alle docenten. De respondenten laten weten dat de uitleg over de ICOMs onderdeel zou moeten zijn van het voorbereidend programma. Daarbij oppert een respondent het idee om dit overzicht mee te nemen bij het schrijven van een nieuw voorbereidend programma.

Een ander verbeterpunt dat de verwachtingen van de voorbereiding duidelijk gemaakt en benoemt moeten worden aan de studenten. Zo weten ze wat het voorbereidend programma te bieden heeft en kunnen dan hun verwachtingen bijstellen. Een respondent geeft de volgende reactie: 'Ik denk dat je het daar vooral over moet hebben. Wat verwachten ze en in ieder geval niet de ambitie meegeven dat controle de oplossing is. Ik zou zeggen allesbehalve' (Persoonlijke communicatie, 4 mei 2018). Met controle bedoelt de respondent dat de studenten niet overal op voorbereid kunnen zijn. Net zoals dat in de §3.3.4 terugkwam.

Verder vinden alle respondenten het belangrijk dat er meer aandacht is voor de zelfstandigheid van de studenten. Dat dit benoemt en besproken moet worden dat ze veel op zichzelf aangewezen zijn en dat ze van tevoren vast nadenken over wat dat voor hen als persoon betekent. Een respondent geeft aan: 'Sommige hebben gewoon een heel romantisch beeld van het buitenland. Maar je bent ook alleen en eenzaam. Ik denk dat dat ook onvoldoende wordt meegenomen in de voorbereiding.' Daarnaast willen de docenten dat de studenten weten waar ze te allen tijde terecht kunnen. Dit moet hoe dan ook bij de begeleider zijn. Een respondent geeft als idee: 'Maak een apart stage bureau buitenland zodat ze een contactpersoon hebben. Dat zou ideaal kunnen zijn' (Persoonlijke communicatie, 4 mei 2018).

Uit het groepsinterview kwam ook naar voren dat het internationaliseren op zich nog aandacht verdient binnen de ASH. Ze geven aan dat de internationale onderwerpen verplicht in het curriculum moeten zitten. Na het voorbeeld van de internationale week op de HAN Hogeschool liet een respondent weten dat er een paar maanden geleden een internationale middag was georganiseerd. Ter voorbereiding op een internationale week voor volgend schooljaar. Hiervoor was reclame op Blackboard gemaakt, maar hier waren helaas maar enkele studenten op af gekomen. Zowel de onderzoeker als de andere respondenten wisten hier helemaal niets vanaf. Hier komt terug dat

Blackboard mogelijk niet de juiste manier is om reclame te maken. Een respondent geeft als idee dat de docenten overal vanaf moeten weten en dit moeten communiceren via de lessen. Door de docenten meer te betrekken kan het enthousiasme dat de studenten missen mogelijk beter overgebracht worden.

Hoofdstuk 4: Conclusie

In dit hoofdstuk zullen de conclusies op de deelvragen als eerst worden besproken. Daarna wordt er antwoord gegeven op de hoofdvraag. Na kwalitatief onderzoek kan het volgende geconcludeerd worden.

§4.1 Conclusie deelvragen

Onderstaand worden de conclusies van de vier deelvragen beschreven.

§4.1.1 Hoe ziet de voorbereiding op de periode in het buitenland van Avans Hogeschool er nu uit en hoe komt deze overeen met de elementen van internationalisering zoals bekend is in de literatuur?

De ICOMs zijn in het voorbereidend programma wat betreft stage in het buitenland terug te zien. Uit de literatuur is gebleken dat het voorbereidend programma elementen bevat die aanbevolen worden. Ten eerste, het opstellen van leerdoelen. Zowel Savicki & Brewer (2015) en Hoven & Walenkamp (2013) stellen dat het van belang is dat de studenten leerdoelen op stellen tijdens het voorbereidend programma. Ten tweede, aandacht voor de taal van het land waar de studenten naar toe gaan zodat ze zich bekwaam voelen (Savicki & Brewer, 2015). Bij het domein taalhantering zou nog meer gefocust kunnen worden op woorden die het dialoog gaande houden en niet alleen om het dialoog op te starten. Ten derde, het bespreken van de fasen van de cultuurshock. Dit hoort bij een goede voorbereiding, aldus Oomkes (2013). Hierbij moet nog wel gefocust worden op de laatste fase van de cultuurshock, de reverse culture shock (Landis, Bennet & Bennet, 2004).

Het verslag is een belangrijk onderdeel, omdat het bijdraagt aan het creëren van bewustzijn van de studenten, aldus Savicki & Brewer (2015). Om een zo hoog mogelijk leerrendement uit het verslag te halen zou de feedback van de docenten nog een keer onder de loep genomen moeten worden. Na onderzoek lijkt dit wat oppervlakkig en geven de docenten geen voorbeelden die wel van belang zijn voor diepgang volgens Savicki & Brewer (2015). Belangrijk om te vermelden dat er hiervoor feedback van meerdere studenten onderzocht zou moeten worden. Naar de timing van de presentatie zou nogmaals gekeken moeten worden. Tijdens de stage in het buitenland verwerven de studenten namelijk ook nog de internationale competenties verklaart De Wit (2011). Mogelijk is na terugkomst beter, omdat dan pas de behaalde competenties in zijn totaliteit kunnen worden getoetst. In het voorbereidend programma wat betreft minor en afstuderen in het buitenland valt nog winst te behalen. Hierin zijn namelijk de ICOMs niet terug te vinden. Voor beide voorbereidingen geldt dat er de uitleg over de ICOMs mist. Volgens Savicki & Brewer (2015) is het wel van belang om uitleg te geven aan de studenten waarom ze wat leren.

§4.1.2 Wat kan er geleerd worden van de voorbereiding van buitenland studenten van andere scholen t.a.v. het eigen beleid van de academie voor Sociale Studies aan Avans Hogeschool in 's-Hertogenbosch?

Het is verhelderend om de voorbereiding op de periode in het buitenland van de ASH langs de voorbereiding van andere scholen te leggen. Hieruit blijkt dat de ASH een intensief programma heeft wat betreft de voorbereiding op de stage in het buitenland. Volgens Hoven & Walenkamp (2013) is dit een sterk punt want het draagt bij aan de tevredenheid van de studenten over wat ze geleerd hebben. Dit lijkt dus niet verandert te moeten worden. Om hoger te scoren op het onderdeel internationalisering zou de ASH wel kunnen leren van de HAN wat betreft de internationale week. Hierdoor en door het gebruik van gastsprekers zou het onderwerp internationalisering en het doen van een stage, minor en afstuderen meer kunnen gaan leven op de ASH voor zowel docenten als studenten. Van de Hogeschool Rotterdam zou geleerd kunnen worden van het duidelijk overzicht op het intranet van de hogeschool. Dit mist op dit moment op de Avans site en ook op Blackboard van de ASH. Bij de andere scholen is veel informatie in het Engels gegeven en beschreven. Dit is bij de ASH niet het geval. Mogelijk kan hier een optie van Nederlands of Engels voor gemaakt worden. Dit zou ook de internationale studenten helpen. NB: in het nieuwe curriculum is de informatie in Nederlands en Engels beschikbaar.

Zoals besproken speelt bij verschillende scholen het International Office een grotere rol in de voorbereiding. De vraag is of dit bij de ASH ook zou kunnen. Een overeenkomst is dat bij zowel HAS Hogeschool, HAN en ROC Nijmegen het element cultuur in de voorbereiding terugkomt net zoals bij de ASH.

§4.1.3 Wat zijn de sterke punten van de huidige voorbereiding volgens studenten, betrokken docenten en SLB'ers?

Er kan geconcludeerd worden dat het feit dat er een voorbereidend programma voor stage in het buitenland is, gewaardeerd wordt. Het bespreken van de cultuurshock en de informatie van de GGD moeten blijven. Tevens wordt het bespreken van kwetsbare onderwerpen als prettig ervaren. Dit komt ook overeen met de literatuur van Savicki & Brewer (2015) in deelvraag één over het onderzoeken van de zorgen omtrent het verlaten van vrienden en familie. Als sterk punt geven de studenten aan dat de voorbereiding wordt gehouden met een groep studenten. Zo kunnen ze van elkaar leren en met elkaar ervaringen delen. Voor de voorbereiding van de minor en het afstuderen is het lastig voor de studenten om sterke punten te benoemen doordat er geen voorbereidend programma is. De meeste studenten geven aan de bereikbaarheid van de docenten van de Werkgroep Internationalisering dan te kunnen benoemen als sterk punt. Uit de out of the box vragen zijn alleen verbeterpunten gekomen die bij de volgende deelvraag besproken worden.

In het groepsinterview laten de respondenten enerzijds weten het lastig te vinden om sterke punten van het huidige programma te benoemen. Anderzijds, geven ze wel aan dat het bespreken van de cultuurshock van meerwaarde is.

§4.1.4 Wat zijn de verbeterpunten van de huidige voorbereiding volgens studenten, betrokken docenten en SLB'ers en hoe kunnen deze verwerkt worden in de voorbereiding?

Voor de voorbereiding voor de stage in het buitenland geldt dat deze als oppervlakkig ervaren wordt. De thema verdeling bij de interviews wordt niet begrepen. Tevens worden de leerdoelen niet als nuttig gezien. Dit komt niet overeen met de literatuur van Hoven & Walenkamp (2013) uit deelvraag één waar de leerdoelen voor meer tevredenheid achteraf moeten zorgen. Het verslag en de presentatie worden niet zinvol gevonden. Dit komt overeen met het onderzoek van de oud-studente zoals beschreven in de aanleiding van het onderzoek. Studenten zien het meer zitten om de presentatie bij terugkomst te doen. Dit zou meegenomen kunnen worden in het natraject.

Uit de interviews met studenten komt naar voren dat het belangrijkste verbeterpunt voor de voorbereiding voor de minor en het afstuderen is dat er een voorbereiding komt op de ASH. Hierin moeten de sterke punten van de voorbereiding op de stage in het buitenland worden toegevoegd. Zoals de cultuur, de GGD, het bespreekbaar maken van kwetsbare onderwerpen en de voorbereiding samen met een groep studenten doen. Uit de interviews is gebleken dat er ervaring van andere studenten gemist is die al naar het buitenland geweest zijn. De respondenten geven aan het leuk te vinden om te komen vertellen over hun ervaringen en graag mails beantwoorden van studenten die nog moeten gaan. Bij de voorbereiding van het afstuderen is het belangrijk om te benoemen wat er van de studenten verwacht wordt qua gebruik van literatuur tijdens het afstudeeronderzoek. Voor de voorbereiding op de minor geldt nog dat het duidelijk moet worden dat er een 'verplichte' voorbereiding is. Tevens zou het volgens de respondent beter zijn om dit op de eigen school en binnen de eigen opleiding te houden.

Een ander verbeterpunt is het toelichten van de ICOMs. In deelvraag één kwam al aan bod dat het toevoegen van uitleg waarom studenten competenties leren van belang is volgens Savicki & Brewer (2015). Ook volgens de studenten zou dit bijdragen aan begrijpen van waarom ze wat leren, maar ook bij het inzien van het nut van wat de studenten leren. Zo zou het voorbereidend programma wat er nu is (van de buitenlandse stage) mogelijk voldoen aan de behoefte van de studenten als er uitleg wordt gegeven waarom de elementen uit het voorbereidend programma aan bod komen. In de eerste deelvraag zijn de leerdoelen gekoppeld aan de domeinen van de ICOMs. Zonder dat de onderzoeker dit tijdens het interview benoemd heeft, heeft een student dit ook als idee aangedragen om dit te doen in de studiehandleiding van het nieuwe voorbereidend programma. Samen met de uitleg van de ICOMs zou dit bijdragen aan het inzien van het nut van het voorbereidend programma, volgens alle studenten.

Bovendien is het maken van een duidelijk overzicht met alle informatie omtrent stage, minor en afstuderen een verbeterpunt. In deelvraag vier is beschreven wat er allemaal in zou kunnen staan. Dit zou de docenten van de Werkgroep Internationalisering tijd besparen doordat ze niet telkens dezelfde vragen moeten beantwoorden. Bij de studenten zou dit voor duidelijkheid en rust zorgen, omdat ze weten dat de informatie op een plek te vinden is.

Volgens de respondenten van het groepsinterview gaat het bij het voorbereidend programma niet om de voorbereiding op bijvoorbeeld het land waar de studenten naar toe gaan, maar om de voorbereiding op de zelfstandigheid, de creativiteit en de praktische zaken zoals bijvoorbeeld het

visum. Hierbij zouden de docenten, die de studenten begeleiden tijdens de periode in het buitenland, meer betrokken willen zijn. Zo weten de docenten meer over internationalisering en wat eraan vooraf gaat en dit draagt bij aan een betere band tussen de student en docent tijdens de begeleiding. Wat betreft de ICOMs zouden deze bij alle docenten bekend moeten zijn.

Tot slot, moet er tijdens de voorbereiding meer duidelijkheid komen door verwachtingen over de voorbereiding uit te spreken. Zo wordt duidelijk waar de voorbereiding voor bedoeld is, weten de studenten wat ze eraan hebben en zou het zo mogelijk beter voldoen aan de behoefte van studenten. In bijlage 3, het adviesrapport, staan voorbeelden van een mogelijke opzet voor het nieuwe voorbereidend programma waarin de verbeterpunten zijn verwerkt.

§4.2 Eindconclusie

Met de bovenstaande vier deelconclusies kan antwoord gegeven worden op de hoofdvraag: 'Hoe ziet de voorbereiding voor de studenten die naar het buitenland gaan er idealiter uit?'

Samenvattend kan gesteld worden dat de ASH goed op weg is wat betreft de begeleiding van buitenland studenten. Zo komen alle ICOMs terug in het voorbereidend programma voor de stage in het buitenland. Daarnaast blijkt dat de ASH ten opzichte van andere scholen een intensief voorbereidend programma heeft met betrekking tot stage. Er zijn verschillende sterke punten door de respondenten genoemd die idealiter behouden dienen te worden. Zoals dat er wordt gesproken over kwetsbare onderwerpen, er uitleg wordt gegeven over de cultuurschok en dat de GGD de studenten voorziet van praktische informatie. Tot slot werd als sterk punt gezien dat de voorbereiding met meerdere studenten is zodat ze kunnen overleggen en kunnen leren van elkaar.

Naast deze sterke punten wat betreft het voorbereidend programma voor de buitenland studenten van de ASH zijn er ook verbeterpunten naar voren gekomen naar aanleiding van dit onderzoek. Ten eerste, is er in de studiehandleiding van het voorbereidend programma niets te vinden over de ICOMs. Het is zeer waardevol om dit toe te voegen aan de studiehandleiding en er uitleg over te geven in de bijeenkomsten zodat studenten weten waarom ze bepaalde competenties leren. Dit laten niet alleen de respondenten weten, maar sluit ook aan bij de literatuur (Savicki & Brewer, 2015). Ten tweede, zien de studenten graag dat er meer aandacht is voor ervaring van studenten die al naar het buitenland geweest zijn. Ten derde, de timing van het voorbereidend programma. In het onderzoek is meerdere malen terug gehoord dat het nog 'niet echt leeft' wanneer de studenten het voorbereidend programma voor stage volgen. Daarom zijn in het adviesrapport voorbeelden te zien van een nieuwe opzet waarbij ook het leerjaar waar het voorbereidend programma gegeven wordt veranderd is. Ten vierde, het toevoegen van meer praktische uitleg over bijvoorbeeld het visum. Een kanttekening die hierbij geplaatst kan worden is wat dit doet met de zelfstandigheid van de studenten. Toch komt dit overeen met de literatuur van Oomkes (2013) die stelt dat de uitleg over praktische zaken onderdeel is van een goede voorbereiding op de periode in het buitenland. Een ander verbeterpunt is het verplaatsen van de presentatie naar het natraject.

Voor de voorbereiding van de minor en het afstuderen in het buitenland geldt dat er hiervoor een voorbereidend programma op Avans Hogeschool 's-Hertogenbosch zelf verlangd wordt. Dit zou idealiter met de sterke punten en verbeterpunten van de voorbereiding voor de stage in het buitenland zijn. In deze voorbereiding dient wel aandacht te zijn voor de wijze van het omgaan met literatuur in het land van het afstuderen.

Er is veel informatie nodig voor de voorbereiding voor de stage, minor en het afstuderen in het buitenland. Daarom is een verbeterpunt dat alles overzichtelijk op de website van Avans staat zodat studenten weten waar ze alles kunnen vinden. De docenten, die de studenten tijdens de periode in het buitenland begeleiden, betrekken bij de voorbereiding is een verbeterpunt die een positieve invloed heeft op de begeleiding van de studenten. Het op de hoogte houden van docenten over het voorbereidend programma is ook een aandachtspunt. Daarnaast blijkt uit het groesinterview dat de respondenten meer aandacht willen voor het uitspreken van verwachtingen rondom het voorbereidend programma. In het voorbereidend programma moet ook oog zijn voor de zelfstandigheid en creativiteit van studenten.

Kortom, uit dit kwalitatieve onderzoek is gebleken dat een ideale voorbereiding voor de studenten die naar het buitenland gaan het volgende bevat: uitleg over de ICOMs, uitleg over de cultuurshock en de praktische zaken, ervaring van studenten die al naar het buitenland zijn geweest, het bespreken van onzekerheid, zelfstandigheid en creativiteit en een overzicht van alle informatie op de site van Avans. Op deze manier zijn de studenten voorbereid op hun periode in het buitenland. Want zoals iedereen weet: een goed begin is het halve werk.

Hoofdstuk 5: Discussie

Bij elk onderzoek zijn er punten die ter discussie gesteld kunnen worden. Dit komt mede door de afhankelijkheid van meerdere aspecten tijdens het onderzoek (Van der Donk & van Lanen, 2015). Om de kwaliteit van het onderzoek te bepalen zal in de discussie gekeken worden naar de bruikbaarheid, betrouwbaarheid en validiteit van het onderzoek.

Bruikbaarheid van het onderzoek is de kennis die direct in de praktijk kan worden ingezet, aldus Migchelbrink (2013). De resultaten van dit onderzoek zijn bruikbaar bij het opzetten van een nieuw voorbereidend programma voor de periode in het buitenland. Behoeftes van studenten en docenten zijn terug te vinden in de aanbevelingen. Op deze manier zal het nieuwe programma meer voldoen aan de behoeftes van de studenten die een periode naar het buitenland gaan tijdens de studie. Wat betreft de bruikbaarheid van dit onderzoek gaat het om de instrumentele bruikbaarheid. Dit houdt in dat de resultaten van dit onderzoek kunnen bijdragen aan het beleid (Verhoeven, 2014) van de ASH die ze voeren ten aanzien van internationalisering en voorbereiding op de periode in het buitenland. Om een zo hoog mogelijke bruikbaarheid te behalen voor dit onderzoek is er gezorgd voor een nauwe samenwerking met de opdrachtgevers beschrijft Verhoeven (2014). De onderzoeker heeft tijdens het onderzoek telkens initiatief genomen om afspraken te plannen, stukken van het onderzoek te sturen en vragen te stellen aan de opdrachtgever.

Betrouwbaarheid houdt volgens Boeije (2014) in dat het onderzoek beïnvloed kan worden door toevallige fouten. Wanneer je dit onderzoek met hetzelfde instrument nogmaals meet moet dit dezelfde resultaten geven (Boeije, 2014). De betrouwbaarheid van het onderzoek wordt verhoogd wanneer je gebruik maakt van opnameapparatuur bij het houden van de interviews. In dit geval is gebruik gemaakt van een camera om alles vast te leggen. Ook het gebruik van data-analyse zou de bruikbaarheid verhogen (Boeije, 2014). Tijdens dit onderzoek is gebruik gemaakt van de analysemethoden van Migchelbrink (2013) zoals is verantwoord in §2.2. Volgens Verhoeven (2014) wordt de betrouwbaarheid verhoogd door in het onderzoek triangulatie te gebruiken en door peer feedback. De triangulatie is gewaarborgd doordat er gebruik is gemaakt van twee verschillende dataverzamelmethode, namelijk literatuuronderzoek en het afnemen van interviews. Wat betreft peer feedback is er tijdens het gehele onderzoek op verschillende momenten aan studiegenoten advies gevraagd om ervoor te zorgen dat de onderzoeker zo objectief mogelijk bleef. In dit onderzoek zijn enkele punten te benoemen die de betrouwbaarheid aantasten. In het groepsinterview kan er sprake geweest zijn dat bepaalde respondenten niet alles hebben kunnen zeggen wat ze hadden willen zeggen door bijvoorbeeld respondenten die overheersen. Door de achtergrond van de onderzoeker als Social Worker is er tijdens het groepsinterview sprake geweest van meerzijdige partijdigheid. Hiermee wordt bedoeld dat voor alle respondenten aandacht en empathie is (Nabuur, 2013). Dit betekent niet dat de nadelen, zoals het niet durven uiten van mening, van een focusgroep niet alsnog van toepassing kunnen zijn.

Tevens is er wegens de korte periode voor dit onderzoek voor gekozen om geen proefinterview te houden met een respondent. Ondanks dat dit volgens Verhoeven (2014) bijdraagt aan de betrouwbaarheid van het onderzoek. Echter, is er bij de operationalisatie wel gebruik gemaakt van feedback van de opdrachtgever, docentbegeleider en een studiegenoot. Zo werd duidelijk of de vragen verstaanbaar waren en elkaar logisch opvolgde. Dit vergroot de validiteit dan weer.

Met validiteit wordt bedoeld dat het onderzoek vrij is van systematische fouten en dat er gemeten wordt wat we willen weten (Verhoeven, 2014). Volgens Migchelbrink (2013) behoort een focusgroep te bestaan uit zes respondenten. Bij de voorbereiding op het groepsinterview zijn veel docenten aangesproken en gemaïld met de vraag om mee te doen aan dit onderzoek. Het is helaas onmogelijk gebleken om zes respondenten op dezelfde plaats en tijd te krijgen wegens drukke agenda's. In plaats hiervan waren er vijf respondenten bij het groepsinterview. Ook de studenten hebben niet altijd gereageerd. Uiteindelijk is het gelukt om zes studenten te interviewen. Dit betekent dat in totaal elf respondenten hebben deelgenomen aan het onderzoek. Tijdens het interviewen is gebruik gemaakt van gesprekstechnieken. Verhoeven (2014) stelt dat dit de begripsvaliditeit verhoogt. Voorbeelden van gesprekstechnieken zijn houding, oogcontact, hummen en doorvragen. In hoofdstuk 8 vertelt de onderzoeker hier meer over.

Al met al, kan worden gezegd dat een onderzoek nooit 100% betrouwbaar en valide kan zijn. Voor dit onderzoek geldt dat waar de onderzoeker invloed op had, zoals nauw contact met de opdrachtgever, opnameapparatuur, triangulatie en de gesprekstechnieken, extra aandacht is geweest om de kwaliteit van het onderzoek zo hoog mogelijk te houden. Dit heeft ervoor gezorgd dat de resultaten van het onderzoek in de praktijk gebruikt kunnen worden.

Hoofdstuk 6: Aanbevelingen

Naar aanleiding van de uitkomsten van het onderzoek kunnen er verschillende aanbevelingen gedaan worden. In het adviesrapport, zie bijlage 3, worden de aanbevelingen uitgebreider toegelicht.

- Aanbeveling één: Betrek de uitleg van de ICOMs in het voorbereidend programma. Zoals uit het onderzoek naar voren is gekomen uit de literatuur en de interviews zal dit bijdragen aan het inzien van het nut van het voorbereidend programma. Tevens geeft het houvast aan het begrip internationalisering. Zo weten de studenten wat internationalisering inhoud en wat er van hen verwacht wordt.
- Aanbeveling twee: Maak de presentatie van het voorbereidend programma onderdeel van het natraject van de studenten die naar het buitenland zijn geweest. Tegelijkertijd is deze presentatie onderdeel van het voorbereidend programma voor de studenten die dan nog moeten gaan. Door dit te doen worden voor de studenten in het natraject de ICOMs en leerdoelen getoetst en voor de studenten die nog naar het buitenland gaan wordt de ervaring van de studenten die al een periode naar het buitenland zijn geweest meegenomen.
- Aanbeveling drie: Betrek de docenten die de studenten gaan begeleiden in het buitenland bij de voorbereiding. Zo weten de docenten wat het voorbereidend programma inhoud, zijn ze op de hoogte van de praktische zaken en van de leerdoelen van de studenten, ontstaat er een band met de studenten die ze gaan begeleiden wat bijdraagt aan een betere en effectievere begeleiding tijdens de periode in het buitenland en het draagt bij dat het begrip internationaliseren meer gaat leven bij de docenten. Zo kunnen ze het ook beter overbrengen op studenten. Voorbeeld voor het implementeren van deze aanbeveling is gegeven in bijlage 3, het adviesrapport.
- Aanbeveling vier: Maak voor de minor en het afstuderen hetzelfde voorbereidend programma beschikbaar als voor de stage in het buitenland. Mogelijk kan dit gecombineerd worden met studenten die op stage in het buitenland gaan. Dit betekent dat studenten van jaar 2 en jaar 3 voor de informatieve lessen bij elkaar zitten. Daarna worden de studenten opgedeeld naar stage, minor, afstuderen en de landen waar ze naar toe gaan. Zo wordt er aangepast op het niveau, leerdoelen en vragen die de studenten hebben.
- Aanbeveling vijf: Zorg voor een overzicht op de algemene website van Avans met alle informatie over de mogelijkheid van stage, minor en afstuderen in het buitenland. Communicatie via Blackboard lijkt niet optimaal te werken vandaar dat de website van Avans een optie is. Het overzicht bevat informatie over regels en mogelijkheden wat betreft stage, minor en afstuderen, de tijdsduur, credits, links naar websites van bijvoorbeeld Wilweg en Nuffic, lijst met algemene dingen waar de student aan moet denken onder verdeeld naar stage, minor en afstuderen, eventueel een lijst van scholen met Erasmus contract voor de minor, contactgegevens van de werkgroep Internationalisering en het International Office en van andere studenten die al een buitenland ervaring hebben opgedaan (zie aanbeveling zes).
- Aanbeveling zes: Creëer een database van studenten die informatie willen delen over hun ervaringen in het buitenland met studenten die nog vragen hebben over de periode in het buitenland. Vraag toestemming aan de studenten om hun e-mailadres op de website te plaatsen met het land waar ze geweest zijn zodat studenten niet via de werkgroep Internationalisering verwezen hoeven te worden, maar zelf initiatief kunnen nemen om contact te leggen met de andere studenten. Maak hierbij afspraken over hoelang de studenten deel uitmaken van de database en rouleer elk jaar met studenten en verander op de website de e-mailadressen.
- Aanbeveling zeven: Geef meer aandacht aan Internationalisering zelf. Dit is geen nieuwe informatie, maar hoe zou dit aangepakt kunnen worden? Geef alles wat er speelt rond internationalisering bekendheid bij de docenten van de ASH. Mogelijk kan dit door een nieuwsbrief die bijvoorbeeld het International Office of de werkgroep Internationalisering gemaakt en doorgestuurd wordt. De docenten hebben dan de taak om dit in de lessen naar de studenten over te brengen. Dit gaat over informatie van de ICOMs, waar ze de informatie op de website van Avans kunnen vinden over mogelijkheden stage en studeren buitenland tot wanneer bijvoorbeeld de (verplichte) internationale week is. Zo blijft iedereen op de hoogte, kunnen de docenten het enthousiasme overbrengen en gaat internationaliseren meer leven.

Literatuurlijst

Altbach, P.G. & Knight, J. (2006). The internationalization of Higher Education: Motivations and Realities. *Journal of Studies in International Education*, 11(9-4), 290-305. doi: 10.1177/1028315307303542

Avans. (z.d.). *Ambitie 2020*. Opgevraagd op 27 januari 2018 van <http://www.avans.nl/over-avans/visie>

Avans. (2017a). *De internationale en interculturele context in het domein maatschappelijk werk. Gezamenlijke visie en beleidsplan*. Breda/'s-Hertogenbosch: Avans Hogeschool

Avans. (2017b). *Studie in cijfers*. Opgevraagd op 22 februari 2018 van <http://www.avans.nl/opleidingen/opleidingzoeker/social-work-s-hertogenbosch-voltijd-bachelor/studie-in-cijfers>

Avans. (2017c). *Voorbereiding Internationale Stage*. (Studiehandleiding). 's-Hertogenbosch: Auteur.

Avans. (2018a). *Organisatie Avans Hogeschool*. Opgevraagd op 24 januari 2018 van <http://www.avans.nl/over-avans/organisatie>

Avans. (2018b). *Avans in cijfers*. Opgevraagd op 22 februari 2018 van <http://www.avans.nl/over-avans/organisatie/avans-in-cijfers>

Azghari, Y. (2009). *Aan de slag met diversiteit*. Amsterdam: Boom/Nelissen.

Baarda, B., Bakker, E., Fischer, T., Julsing, M., Peters, V., Velden, T. van der & Goede, M. de. (2013). *Basisboek Kwalitatief Onderzoek. Handleiding voor het opzetten en uitvoeren van kwalitatief onderzoek*. Groningen/Houten: Noordhoff Uitgevers.

Behrend, D. (2014). *Muzisch-Agogisch Methodiek. Een handleiding*. Bussum: Uitgeverij Coutinho.

Berends, J. (2017). Study abroad. Studeren bij een partneruniversiteit in het buitenland. *Vakblad Sociaal Werk*, 18(1), 19-20. doi: 10.1007/s12459-017-0008-7

Boeije, H. (2014). *Analyseren in kwalitatief onderzoek. Denken en doen*. Amsterdam: Boom onderwijs.

BSPW. (z.d.). *Internationalisering/IFSW*. Opgevraagd op 8 februari 2018 van <https://www.bpsw.nl/over-bpsw/internationaliseringifsw/>

Dale, van. (2018). Opgevraagd op 9 februari 2018 van http://www.vandale.nl/gratis-woordenboek/nederlands/betekenis/voorbereiding#.Wn1_u2VkmqA

Donk, C., van der & Lanen, B., van. (2015). *Praktijkonderzoek in zorg en welzijn*. Bussum: Uitgeverij Coutinho.

Dwyer, M., & Peters, C. (z.d.). *The Benefits of Study Abroad. New Study Confirms Significant Gains*. Opgevraagd op 13 februari 2018 van <http://www2.clarku.edu/offices/studyabroad/pdfs/IES%20Study.pdf>

Edwardson, J., Owens, L., Moran, D., Aluri, J., Kironji, A. & Chen, C. (2015). Pre-departure preparation for international clinical work: a handbook. *International Urogynecology Journal*, 26(8), 1111-1113. doi:10.1007/s00192-015-2682-0

Extra, G. (2011). *De omgang met taaldiversiteit in de multiculturele samenleving: Nederland in internationaal vergelijkend perspectief*. Geraadpleegd op 1 februari 2018 van https://s3.amazonaws.com/academia.edu.documents/39120153/53f47dbb0cf2fceaacc6e839b.pdf?AWSAccessKeyId=AKIAIWOWYYGZ2Y53UL3A&Expires=1517495155&Signature=iCMvbBsMTm0Bnb8UKfE1afYy1mM%3D&response-content-disposition=inline%3B%20filename%3DDe_omgang_met_taaldiversiteit_in_de_mult.pdf

Fontys. (2016). *Bachelor of Social Work. Stagenota: Minor- en jaarstage* (Studiehandleiding). Eindhoven: Auteur.

Gerritsen, M. (2015). *Basiswerk maatschappelijk werk en dienstverlening. Methodiek mwd*. Houten: Bohn Stafleu van Loghum.

Hilgers, B. (2017). *Internationaliseren binnen de opleiding Social Work. Onderzoek naar voor Avans Hogeschool naar de meerwaarde van een buitenlandsestage in het derde jaar van de opleiding Social Work*. (Afstudeeropdracht). Maatschappelijk Werk en Dienstverlening, Avans Hogeschool, 's-Hertogenbosch.

Hofstede, G. (z.d.). *The 6-D model of national culture*. Geraadpleegd op 14 maart 2018 van <https://geerthofstede.com/culture-geert-hofstede-gert-jan-hofstede/6d-model-of-national-culture/>

Hoven, R. & Walenkamp, J. (2013). *Studie of stage in het buitenland en het verwerven van internationale competenties*. Den Haag: De Haagse Hogeschool.

IFSW. (2014). *Global definition of social work*. Opgevraagd op 5 februari 2018 van <http://ifsw.org/policies/definition-of-social-work/>

IFSW. (2018). *What we do*. Opgevraagd op 8 februari 2018 van <http://ifsw.org/what-we-do/>

Joosen, W. & Vaart, W. van der. (2012). *Oplossingsgerichte hulp- en dienstverlening. Cirkels van empowerment*. Antwerpen-Apeldoorn: Garant.

KU Leuven. (2014). *ICOMs. Een holistisch kader voor competenties die door internationale onderwijsactiviteiten in het hoger onderwijs aangescherpt worden*. Geraadpleegd op 31 januari 2018 van <http://www.internationalecompetenties.be/nl/icom/>

Knight, J. (2006). *Internationalization of higher education: New directions, new challenges*. 2005 IAU Global Survey Report. Paris: International Association of Universities.

Landis, D., Bennet, J. & Bennet, M. (2004). *Handbook of Intercultural Training. Third Edition*. California: Sage Publications.

Leask, B. (2008). *Internationalisation, Globalisation and Curriculum Innovation*. In Leask, B (red), *Researching International Pedagogies* (pp. 9-26). doi:10.1007/978-1-4020-8858-2_2

Macionis, J., Peper, B & Leun, J., van der. (2014). *De samenleving. Kennismaking met de sociologie*. Amsterdam: Pearson Benelux.

Migchelbrink, F. (2013). *Handboek praktijkgericht onderzoek. Zorg, welzijn, wonen en werken*. Amsterdam: Uitgeverij SWP.

Nabuurs, M. (2013). *Basisboek Systeemgericht werken*. Amersfoort: ThiemeMeulenhoff.

Nuffic. (z.d.). *Engels in het hoger onderwijs instrumenteel voor internationale ervaring*. Geraadpleegd op 14 maart 2018 van <https://www.nuffic.nl/bestanden/documenten/engels-in-het-hoger-onderwijs-instrumenteel-voor-internationale-ervaring/view?searchterm=engels+in+het+hoger+onderwijs>

Oomkes, F. (2013). *Communicatieleer. Een inleiding*. Den Haag: Boom Lemma uitgevers.

Savicki, V. & Brewer, E. (2015). *Assesing study abroad. Theory, Tools and Practice*. Sterling, Virginia: Stylus Publishing.

Simons, J., Korevaar, K., Hindrix K., & Joris, M. (2013). *Naar het buitenland: een ervaring voor elke student of het resultaat van een voorafgaande selectie?! Handboek Interculturele Competentie*. Brussel: Politeia.

Studiekeuze123. (2018a). *Avans Hogeschool Social Work 's-Hertogenbosch*. Opgevraagd op 1 maart 2018 van <https://www.studiekeuze123.nl/opleidingen/19051-social-work-avans-hogeschool-s-hertogenbosch-hbo-bachelor>

Studiekeuze123. (2018b). *Nationale Studenten Enquête*. Opgevraagd op 1 maart 2018 van <https://www.studiekeuze123.nl/de-nationale-studenten-enquete>

Universiteit Utrecht. (z.d.). *Studeren in het buitenland*. Geraadpleegd op 24 maart 2018 van <https://students.uu.nl/fsw/culb/onderwijs/studeren-in-het-buitenland>

Verhoeven, N. (2014). *Wat is onderzoek? Praktijkboek voor methoden en technieken*. Den Haag: Boom Lemma uitgevers.

Versje van Fien. (2018). *Oordeel niet*. [Instagram]. Geraadpleegd op 20 mei 2018 van <https://www.instagram.com/p/BeiJSAYFKkk/?taken-by=versjevanfien>

Warps, J., Hoek, R. van der, Boom, E. van der & Warmerdam, S. van der. (2012).

Werkgroep Internationalisering, 2016. *Internationaliseringsbeleid ASH. 2015-2020*. 's-Hertogenbosch: Avans Hogeschool.

Wit, J. (2011). *De wet van de stimulerende achterstand? Internationalisering van het hbo-onderwijs: misvattingen en uitdagingen*. Amsterdam: HVA publicaties.

Bijlage 1: ICOM-kader

Hieronder is het ICOM-kader te zien met de vijf domeinen waarin de ICOMs terug te vinden zijn.

I PERSOONLIJKE GROEI			II INTERCULTURALITEIT		
Individueel			Individuele Ontwikkeling		
1. Ken jezelf	Zelfbewustzijn	ONAFHANKELIJKHEID	PERSOONLIJK	9. Aanpassen aan de nieuwe cultuur	Begrijpen
2. Waar wil ik naartoe?	Strategisch denken			10. Inpassen aan de nieuwe cultuur	Actief incorporeren van het nieuwe waardensysteem in het eigen waardensysteem
3. Belangrijkste eerst	Hoe ik het doe en wanneer				
III TAALHANTERING (Vreemde talenkennis)					
Met de anderen			Interactie		
4. Ga voor Win-Win	Sociaal Bewustzijn Geel + Blauw = Groen	SAMEN ONDERNEMEN (interdependentie)	INTER-PERSOONLIJK	11. Interpretëren en vertolken van de nieuwe cultuur	Structuur van de nieuwe cultuur kunnen expliciteren
5. Begrijp voor je wordt begrepen	You-Attitude				
6. Synergie	De kracht van het netwerk			12. Interactief handelen met leden van de nieuwe cultuur	Handelen met en in de nieuwe cultuur
IV INTERNATIONALE VAKKENNIS (INT. DISCIPLINARY LEARNING)					
7. Slijp het mes	Blijf herbronnen	BEWEGEN			
8. Leg de lat hoog	Durf te excelleren	THE SKY IS THE LIMIT			
V IMPACT : INTERNATIONALE BETROKKENHEID (GLOBAL ENGAGEMENT)					

ICOM-kader. Overgenomen uit 'ICOMs' van KU Leuven, 2014
(<http://www.internationalecompetenties.be/files/ICOMsholistischkader.pdf>). Copyright 2014, KU Leuven.

Bijlage 2: Operationalisatie

In het onderstaande schema wordt inzichtelijk gemaakt hoe de specifieke vragen voor het interview tot stand zijn gekomen. Het schema begint met de hoofdvraag, gaat over in de deelvragen, vervolgens komen de begrippen en tot slot de specifieke vragen.

Het interview bevatte ook nog andere onderdelen die in de tekst met literatuur zijn toegelicht. In het onderstaande schema staan de specifieke vragen.

Voorbeelden uit deelvraag één en twee:

Topic	Specifieke vraag
ICOMs	- Heb je ooit gehoord van de ICOMs? - Vind je dat de ICOMs meegenomen moeten worden in de voorbereiding? - Zo ja, hoe? - Denk je dat dit bijdraagt aan het in zien van het nut van het voorbereidend programma en aan de behoefte van de studenten?
Engelstalige studiehandleiding	- Wat vind je van een Engelstalige studiehandleiding voor het voorbereidend programma? - Heb je behoefte aan een Engelstalige studiehandleiding voor het voorbereidend programma?
Ouders betrekken in voorbereiding	Wat vind je van het betrekken van je ouders bij de voorbereiding op de periode in het buitenland?
Interview student die al naar het buitenland geweest is	Bij HAS hogeschool moeten de studenten die nog naar het buitenland gaan een student interviewen die al naar het buitenland is geweest. Wat vind je daarvan?
Presentatie voor of na buitenland ervaring	- Wat vind je van de timing van de presentatie? - Wat denk je over de presentatie onderdeel maken van het natraject?
Cultuurshock onderdeel van voorbereiding minor en afstuderen	Deze vraag is specifiek voor studenten die een minor in het buitenland hebben gedaan of die aan het afstuderen zijn in het buitenland: Denk je dat de uitleg over de cultuurshock wel of niet onderdeel moet zijn van de voorbereiding op de periode in het buitenland wat betreft minor en afstuderen?

Out of the box vragen:

Topic	Specifieke vraag
Cijfer	- Welk cijfer geef je de voorbereiding? - Waarom? - Wat moet er gebeuren om dit cijfer naar een (hoger cijfer) te brengen?
Positief/negatief gesprek	Heb je iets positiefs/negatiefs gesproken over de voorbereiding tegen een klasgenoot/vriend/familielid?
Onduidelijkheden	- Welke onduidelijkheden had je voordat je aan de voorbereiding begon? - Zijn deze weggenomen door de voorbereiding?
Wensen	Wondervraag: hoe ziet de ideale voorbereiding eruit?
Advies	Heb je nog een advies voor de werkgroep internationalisering omtrent de voorbereiding?

Bijlage 3: Adviesrapport

Adviesrapport

Aanbevelingen voor de werkgroep Internationalisering van Avans Hogeschool naar de ideale voorbereiding voor de periode in het buitenland.

Avans Hogeschool

Auteur: Bente Couwenberg
Studentnummer: 2082164
School: Academie voor Sociale Studies Avans
Hogeschool 's-Hertogenbosch
Opleiding: Maatschappelijk Werk en Dienstverlening
Klas: 5017-408

Afstudeertraject, AP430
Docentbegeleider: Christel Blom
Praktijkbegeleiders: Charlot Lugtigheid en Bart
Paaimans

23 mei 2018

Inhoudsopgave

Inleiding	46
Hoofdstuk 1: Opzet onderzoek	47
Hoofdstuk 2: Aanbevelingen	48
Hoofdstuk 3: Extra	51
Hoofdstuk 4: Conclusie	53
Literatuurlijst	54
Bijlage 1	55

Inleiding

Voor u ligt het adviesrapport met de aanbevelingen voor de Werkgroep Internationalisering van academie voor Sociale Studies aan Avans Hogeschool 's-Hertogenbosch (Hierna ASH). Hiervoor is een onderzoek gedaan naar de vraag 'Hoe ziet de voorbereiding voor studenten die naar het buitenland gaan er idealiter uit?' De reden hiervoor was omdat uit onderzoek van een oud-studente van de opleiding Social Work aan de ASH blijkt dat de voorbereiding voor de stage in het buitenland niet voldoet aan de behoefte van de studenten. Dit is iets wat de docenten van de Werkgroep Internationalisering al vaker hadden gehoord. Echter kunnen ze steeds niet de vinger leggen op waarom het niet voldoet aan de behoefte van de studenten. Omdat het voorbereidend programma speciaal voor studenten is opgesteld is het belangrijk dat de studenten er ook echt wat aan hebben. Om duidelijk te krijgen wat de studenten precies missen en nodig hebben is dit onderzoek van belang. Zo kan namelijk het leerrendement van de ervaring in het buitenland pas optimaal worden.

De periode in het buitenland is belangrijk, omdat internationalisering een grote rol speelt in de wereld, in de samenleving, de arbeidsmarkt en vandaar ook in het curriculum van opleiding in het Hogeronderwijs (Leask, 2008). Volgens de directievoorzitter van Nuffic, Freddy Weima, is het van belang dat studenten internationaal competent zijn als ze het onderwijs verlaten (Nuffic, 2017). Dit is volgens hem belangrijk omdat de studenten zich dan kunnen voorbereiden op drie gebieden. Namelijk de globaliserende wereld, de multiculturele samenleving en de internationale arbeidsmarkt (Nuffic, 2017).

De KU Leuven heeft een onderzoek gedaan naar welke elementen en competenties het curriculum van een opleiding moet bevatten om internationalisering goed aan bod te laten komen (KU Leuven, 2014). Deze internationale competenties worden ook wel ICOMs genoemd. Dit zijn volgens KU Leuven (2014) vijf competenties namelijk persoonlijke groei, interculturaliteit, taalhantering (vreemde talenkennis), internationale vakkennis en internationale betrokkenheid. Voor verdere uitleg verwijs ik u door naar mijn scriptie 'Een goed begin is het halve werk' (Couwenberg, 2018).

Kortom, de voorbereiding voor buitenland studenten is niet zomaar onderdeel geworden van het curriculum, maar is gebaseerd op maatschappelijke ontwikkelingen en competenties die zorgen voor de internationalisering van studenten.

Een voorbereiding voor de buitenland studenten die aansluit bij de behoeften van de studenten, docenten en SLB'ers is van belang omdat ze dan een maximaal leerrendement uit hun tijd in het buitenland halen. Dan komt de internationalisering pas echt helemaal tot zijn recht. Vanuit daar is de toekomstig professional klaar voor de complexe samenleving waarin internationalisering een steeds grotere rol gaat spelen (Couwenberg, 2018).

Hoofdstuk 1: Opzet onderzoek

In dit hoofdstuk wordt een korte samenvatting gegeven van de opzet van het onderzoek. Zodat ook duidelijk is voor de mensen die het onderzoeksrapport niet hebben gelezen hoe het onderzoek eruit heeft gezien. Voor de uitgebreide uitleg waarom voor de dataverzamelingsmethoden en analysemethoden is gekozen zie 'Een goed begin is het halve werk' (Couwenberg, 2018).

§1.1 Overzicht dataverzamelingsmethoden

Om de hoofdvraag 'Hoe ziet de voorbereiding van buitenland studenten er idealiter uit?' van dit onderzoek te beantwoorden, is er gebruik gemaakt van kwalitatief onderzoek. Bij dit soort onderzoek staat de beleving van mensen centraal, aldus Verhoeven (2014). De reden om voor kwalitatief onderzoek te kiezen is, omdat er naar meningen gevraagd is van studenten en betrokken docenten en SLB'ers omtrent de ideale voorbereiding voor de periode in het buitenland.

Tijdens het onderzoek is gebruik gemaakt van twee kwalitatieve dataverzamelingsmethoden. Ten eerste, literatuuronderzoek. Mede door literatuuronderzoek is er antwoord gegeven op de hoofdvraag en deelvragen. Tevens is het gebruikt bij het opzetten van de interviews. Het afnemen van interviews is namelijk de tweede kwalitatieve dataverzamelingsmethode. Door de interviews is erachter gekomen wat de studenten en docenten denken en voelen over de ideale voorbereiding voor de periode in het buitenland.

Er gaan steeds meer studenten ook voor de minor en het afstuderen naar het buitenland. Hier is nog geen voorbereidend programma voor. Om het onderzoek zo breed mogelijk te maken is ervoor gekozen om ook deze twee onderdelen mee te nemen. Voor dit onderzoek zijn zes studenten geïnterviewd van de opleiding Social Work aan de ASH. Twee studenten zijn hiervan op stage in het buitenland geweest, twee studenten hebben een minor in het buitenland gevolgd en twee studenten zaten op het moment van interviewen voor het afstudeeronderzoek in het buitenland. Tevens is er een groepsinterview gehouden met docenten van de opleiding Social Work aan de ASH. Deze docenten hebben allen een studente begeleid tijdens de periode in het buitenland. Op deze manier wordt er meer inzicht verkregen in hoe andere docenten over dit onderwerp denken.

§1.2 Analysemethode

De gegevens uit de dataverzamelingsmethoden moeten ook geanalyseerd worden om tot een antwoord op de deelvragen te krijgen en uiteindelijk ook op de hoofdvraag. Hiervoor is het stappenplan met negen stappen van Migchelbrink (2013) gebruikt. Voor de gehele uitleg van dit stappenplan wordt verwezen naar de scriptie 'Een goed begin is het halve werk' van Couwenberg (2018). Bovendien wordt er gebruik gemaakt van quotes in de scriptie. Dit is de analysemethode analyseresultaten met data illustreren (Van der Donk & van Lanen, 2015).

Hoofdstuk 2: Aanbevelingen

In dit onderzoek zullen de aanbevelingen die uit het onderzoek 'Een goed begin is het halve werk' komen verder worden uitgewerkt. Daarbij wordt gekeken wat de aanbeveling oplevert, waaruit blijkt dat de aanbeveling wat oplevert en wat ervoor nodig is. Tevens worden de voor- en nadelen beschreven van de aanbeveling.

§2.1 Aanbevelingen

Uit het onderzoek zijn zeven aanbevelingen gekomen. Dit zijn de volgende.

1. Betrekken van uitleg ICOMs (internationale competenties) in het voorbereidend programma.

Uit zowel de individuele interviews als het groepsinterview is gebleken dat de meerderheid van de respondenten nog nooit van de ICOMs gehoord hadden. Na uitleg over de ICOMs geven alle respondenten aan dat het nuttig zou zijn om de uitleg hiervan toe te voegen aan het voorbereidend programma. Niet alleen omdat de ASH dit een belangrijk onderdeel vindt dat bij internationalisering hoort, maar ook omdat dit bijdraagt aan het inzien van het nut van het voorbereidend programma. Dit laten de studenten weten. Volgens de literatuur is het belangrijk om studenten uitleg te geven waarom ze iets leren (Savicki & Brewer, 2015). Zo kijken de studenten niet alleen naar de informatie op korte termijn waar ze wat aan hebben, zoals praktische informatie, maar ook naar de informatie op de lange termijn, zoals de internationale competenties.

Voor deze aanbeveling is niet veel extra's nodig dan het toevoegen van de uitleg in de eerste bijeenkomst van het huidige voorbereidend programma. Mogelijk zouden de docenten die betrokken zijn bij het voorbereidend programma wel op de hoogte gebracht moeten worden over de ICOMs. Uit het onderzoek blijkt namelijk dat ook veel docenten niet op de hoogte zijn van de ICOMs. Aan deze aanbeveling zitten alleen maar voordelen. Zoals bijvoorbeeld docenten die betrokken zijn bij het voorbereidend programma zijn op de hoogte van een belangrijk onderdeel van internationalisering. Belangrijker nog is dat de studenten nut gaan inzien van wat ze leren tijdens het voorbereidend programma en waarom. Dit kan een groot gedeelte waarom het tot nu toe steeds niet voldoet aan de behoefte wegnemen.

2. Presentatie onderdeel uit laten maken van het natraject van de studenten die naar het buitenland zijn geweest.

Studenten gaven aan dat de presentatie van laag niveau was en ook hiervan het nut niet inzagen. Uit de literatuur is naar voren gekomen dat het belangrijk is om de ICOMs te toetsen, omdat dat niet vanzelf gaat (Wit, 2011). Door de presentatie te geven na terugkomst kan er meer diepgang aan de presentatie gegeven worden door alle ervaringen van de studenten. Tegelijkertijd kan deze presentatie verplicht onderdeel zijn van het voorbereidend programma voor studenten die nog naar het buitenland gaan. Zo wordt gelijk het gemis van ervaringen van meerdere studenten die al naar het buitenland geweest zijn tijdens het voorbereidend programma ondervangen. Hiermee worden de welbekende twee vliegen in één klap geslagen.

Nadeel hiervan kan zijn dat er gekeken moet worden hoe dit in de praktijk toegepast kan worden. De respondenten hebben in de individuele interviews aangegeven dat graag gezien wordt dat het voorbereidend programma wat betreft stage namelijk in het derde jaar (tijdens de terugkom dagen van de Nederlandse stage) gegeven wordt in plaats van in het tweede jaar. De meeste studenten gaan namelijk begin februari van het derde studiejaar naar het buitenland. Dat betekent dat de voorbereiding nu iets minder dan een jaar van tevoren al plaats vindt. Studenten blijken dit lastig te vinden, omdat het dan 'nog niet leeft'. Zie bijlage 1 voor mogelijke toepassing in de praktijk. Bovendien hebben op dit moment nog veel studenten geen stageplaats tijdens de voorbereiding, aldus een respondent.

3. Docenten die de studenten gaan begeleiden tijdens de periode in het buitenland betrekken bij de voorbereiding.

Voordelen hiervan zijn dat de docenten weten wat het voorbereidend programma inhoud, tegelijkertijd zijn ze op de hoogte van de ICOMs (aanbeveling 1) en de studenten en docenten bouwen een band op met elkaar. Dit zorgt voor een effectiviteit en diepgang in de begeleiding tijdens de periode in het buitenland. Doordat ze elkaar al kennen zal de student ook eerder om hulp durven vragen aan de docent en weten dat ze met al hun vragen bij de docent terecht kan. Daarnaast is een voordeel dat de docenten meer betrokken worden bij de internationalisering in het algemeen. Doordat het meer gaat leven kunnen ze het ook beter overbrengen op de studenten. Dit is waarschijnlijk ook van invloed op de score die de studenten geven tijdens de NSE (Nationale Studenten Enquete).

Dit kan in de praktijk worden gebracht door de docenten die de studenten gaan begeleiden de interviews te laten leiden. In deze kleine groepjes leren de studenten en docenten elkaar beter kennen. De docent krijgt ook een goed inzicht op de leerdoelen van de studenten. Hier kan hij tijdens de begeleiding in de periode in het buitenland beter op terugrijpen, omdat hij tijdens de voorbereiding achtergrondinformatie heeft gehad over waarom de student dit wil leren. Zo hoeft hier tijdens de begeleiding wanneer de student al in het buitenland is minder aandacht aan worden besteed en kan er gefocust worden op hoe het leerdoel bereikt gaat worden.

Een nadeel hiervan is dat er tijd en geld vrijgemaakt moet worden om de docenten daadwerkelijk de interviews te kunnen laten leiden. Als je daar bovenstaande voordelen tegen op weegt dan zou het kunnen zorgen voor een beter voorbereidend programma en een effectiever leerrendement van de periode in het buitenland.

4. Maak voor de minor en het afstuderen hetzelfde voorbereidend programma beschikbaar als voor de stage in het buitenland.

Uit het onderzoek is gebleken dat studenten weinig tot niks wisten over de cultuur van het land waar ze naar toe gingen. Tevens lieten ze weten dat als ze van tevoren bepaalde informatie hadden geweten dat ze dan waarschijnlijk niet naar het buitenland gegaan zouden zijn. Dit zijn schokkende uitspraken en laten zien dat een voorbereidend programma voor minor en afstuderen van belang is.

Mogelijk kan dit gecombineerd worden met studenten die op stage in het buitenland gaan. Dit betekent dat studenten van jaar 2 en jaar 3 voor de informatieve lessen bij elkaar zitten. Daarna worden de studenten opgedeeld naar stage, minor, afstuderen en de landen waar ze naar toe gaan tijdens de interview. Zo wordt er aangepast op het niveau, leerdoelen en vragen die de studenten hebben.

De vraag is in hoeverre dit mogelijk is. Een denkbaar nadeel kan zijn dat de groepen dan groter worden, maar omdat de studenten worden opgedeeld tijdens de interview zal dit over het algemeen meevallen.

5. Zorg voor een overzicht op de algemene website van Avans met alle informatie over de mogelijkheid van stage, minor en afstuderen in het buitenland.

Uit het onderzoek is gebleken dat het voor de studenten onduidelijk is waar ze alle informatie kunnen vinden. Tevens is uit het onderzoek naar voren gekomen dat communicatie via Blackboard niet optimaal lijkt te werken. Daarom dat de website van Avans een optie is. Het overzicht bevat informatie over regels en mogelijkheden wat betreft stage, minor en afstuderen, de tijdsduur, credits, links naar websites van bijvoorbeeld Wilweg en Nuffic, lijst met algemene dingen waar de student aan moet denken onderverdeeld naar stage, minor en afstuderen, eventueel een lijst van scholen met Erasmus contract voor de minor, contactgegevens van de werkgroep Internationalisering en het International Office en van andere studenten die al een buitenland ervaring hebben opgedaan (zie aanbeveling zes).

Voordeel van dat alle informatie overzichtelijk op een plek te vinden is, is dat de werkgroep Internationalisering niet meer veel tijd kwijt zijn aan het beantwoorden van dezelfde vragen van studenten. Tevens is het voor de studenten fijn dat ze weten waar ze alles makkelijk kunnen vinden. Hebben ze een complexere vraag dan kunnen ze bij de werkgroep Internationalisering terecht. Dit scheelt dus tijd en geld. Echter, komt de informatie niet vanzelf op de website. Dit moet nog ontworpen en op de site geplaatst worden. Dit kost wel tijd en geld. Als dit langs de behoeften van de studenten wordt gelegd

dan levert het veel op als hiervoor gekozen wordt.

6. Creëer een database van studenten die informatie willen delen over hun ervaringen in het buitenland.

Op dit moment sturen de docenten van de werkgroep Internationalisering de studenten met vragen door naar de studenten die op dat moment in het land zitten of studenten die er al geweest zijn. Om dit efficiënter te laten verlopen zouden de e-mailadressen van de studenten met het desbetreffende land erbij op de website geplaatst kunnen worden. De vraag is of dit mag in verband met de privacy. Dan is het mogelijk om de namen van studenten met toestemming op de website te plaatsen. Studenten die vragen hebben kunnen dan in hun Avans-mail het e-mailadres vinden. Voordeel hiervan is dat de docenten van de werkgroep Internationalisering hier minder tijd mee kwijt zijn en het initiatief bij de studenten wordt gelaten. Wel belangrijk om de namen van de studenten te rouleren. Er moeten afspraken gemaakt worden over hoelang de studenten deel uitmaken van de database.

7. Geef meer aandacht aan Internationalisering zelf.

Uit het onderzoek is gebleken dat internationalisering niet lijkt te leven op de ASH. Een mogelijkheid is om alles wat er speelt rond internationalisering bekendheid te geven bij de docenten van de ASH. Dit kan bijvoorbeeld door middel van een nieuwsbrief gemaakt door het International Office of door de werkgroep Internationalisering. De docenten hebben dan de taak om dit tijdens de SLB-lessen bespreekbaar en kenbaar te maken. Dit kan gaan over informatie over de ICOMs, waar ze de informatie op de website van Avans kunnen vinden over de mogelijkheden van het stage, minor en afstuderen in het buitenland en wanneer bijvoorbeeld de (verplichte) internationale week is.

Voordelen hiervan zijn dat zowel de docenten en de studenten op de hoogte zijn en de docenten kunnen het enthousiasme en belangrikheid van internationaliseren overbrengen. Dit heeft als gevolg dat internationalisering meer gaat leven op de ASH.

Hoofdstuk 3: Extra

In dit hoofdstuk worden alle ideeën die de respondenten tijdens het onderzoek gegeven hebben, maar niet in het onderzoeksrapport genoemd zijn op een rij gezet. De onderzoeker heeft hiervoor gekozen om zo breed en objectief mogelijk aan de opdrachtgever te laten zien wat de respondenten hebben laten weten tijdens het onderzoek.

§3.1 Nog meer ideeën

Er zijn nog een paar ideeën die de respondenten hebben gegeven die van belang zouden kunnen zijn:

- Een idee van een respondent was om studenten die naar het buitenland geweest zijn ook op de opendagen te laten spreken. Zo is er op de opendagen ook aandacht voor internationalisering. Tevens kunnen studenten met buitenland ervaring toekomstige studenten enthousiast vertellen en wellicht trekt dit ook meer studenten.
- Wat betreft minor is het voor sommige studenten nodig om de diploma's te vertalen. Volgens de respondent kon Avans hier niet mee helpen. Daarom was het nodig om een bedrijf dit te laten doen zodat het gecertificeerd was. Hier hing een hoog prijskaartje aan. Een idee is om de diploma's (waaronder de propedeuse) in zowel Nederlands als Engels aan de studenten uit te reiken. Dit kan de studenten veel tijd, geld en moeite schelen. Tevens laat de ASH hiermee zien dat internationalisering nog meer omarmt wordt.
- In de praktische informatie toevoegen dat er bepaalde deadlines zijn in landen voor het inschrijven van de minors. In ieder geval aangeven dat dit anders is dan in Nederland.
- Studenten bewust maken van Avans FLOW. Avans FLOW biedt verschillende (gratis) voorlichtingen en workshops aan. Volgens een respondent ook over naar het buitenland gaan en over cultuur. Dit kan van toegevoegde waarde zijn voor studenten die geïnteresseerd zijn om zich meer te verdiepen in deze onderwerpen.
- Mocht een apart onderdeel op de Avans website over internationalisering niet lukken dan zou er nog course gemaakt kunnen worden op Blackboard omtrent Buitenland. Hier kunnen studenten dan alle informatie vinden en alle papieren die ze nodig hebben. Ook hierbij zouden er dan kopjes kunnen komen met stage, minor en afstuderen.
- Om de samenwerkingsverbanden te verbeteren gaf een respondent als idee om tijdens de voorbereiding geld in te zamelen voor de organisatie waar de studenten stage gaan lopen. Wanneer er bijvoorbeeld meerdere studenten naar dezelfde organisatie gaan, kan dit bijdragen om nog meer met de voorbereiding voor de periode in het buitenland bezig te zijn. Bovendien kan het de samenwerkingsverbanden tussen Avans en de organisaties verbeteren.
- Een respondent die voor de minor naar het buitenland geweest is, heeft een voorbereidend programma aan Avans in Breda gevolgd. Hierover was de respondent niet tevreden. Overeenstemming tussen docenten van Avans Breda en Avans 's-Hertogenbosch werd gemist. Hou daarom de voorbereiding op de eigen school is de tip van de respondent. Het reflectieverslag dat bij terugkomst geschreven diende te worden was nuttig liet dezelfde respondent weten. Mogelijk kan gekeken worden waar de verschillen zitten in dit verslag en het verslag van het voorbereidend programma van Avans 's-Hertogenbosch.
- Een motivatiegesprek met een docent van de werkgroep Internationalisering. Op dit moment moet er een motivatiebrief geschreven worden en is er een gesprek met de SLB'er. De respondent zegt hierover het volgende: 'Ik zou misschien zo'n motivatiegesprek doen met iemand die ook echt daarin zit. Die kan je ook kritische vragen stellen over wat ga je hier mee doen als je dit tegenkomt. Dat geeft het allemaal net wat meer inhoud'.
- In de voorbereiding zou terug kunnen komen hoe studenten de methodieken die ze hier in Nederland hebben geleerd kunnen omzetten in eigenheid. Een respondent uit het groepsinterview liet hierover weten: 'Hoe pas je die uiteindelijk toe in de praktijk waar eigenlijk geen voorgeschreven methodiek wordt gehanteerd, maar wel waar elementen van een bepaalde methodiek kunnen worden toegebracht van hoe je zelf bezig gaat.' De respondenten die aan het afstuderen zijn in het buitenland lieten weten hier vooral moeite mee te hebben. Het is daarom een onderwerp dat wel speelt bij de studenten.
- De docenten uit het groepsinterview lieten weten dat in jaar één en twee ook al voorbereid kan worden op het buitenland door de studenten in de praktijk met andere culturen kennis te laten maken. Door bijvoorbeeld naar een woonwagenkamp of de Schilderswijk te gaan.

- Wanneer de presentatie wel van tevoren blijft, doe dit dan in het Engels blijkt uit het groepsinterview. 'Dan oefen je gelijk je Engels' gaf een respondent aan. Dit kwam naar aanleiding van een student die er tijdens de stage in het buitenland achter kwam dat haar Engels niet voldoende was, dat de student zich niet vaardig genoeg voelde.

Hoofdstuk 4: Conclusie

Naar aanleiding van het onderzoek zijn er zeven aanbevelingen gegeven. Het is niet realistisch om deze allemaal tegelijk door te voeren. Daarom is er door de onderzoeker in dit hoofdstuk advies gegeven over welke aanbevelingen eerst doorgevoerd zouden kunnen worden.

Geadviseerd wordt om te beginnen met een kleine en makkelijk door te voeren aanbeveling. Dat is het betrekken van de uitleg van de ICOMs in het voorbereidend programma. Dit zou kunnen in de eerste bijeenkomst van het voorbereidend programma. Door hier in het begin uitleg over te geven en aandacht voor te hebben is het al bekend bij de studenten van het tweede jaar. Tevens kan hier aan het einde van het voorbereidend programma dan ook op gereflecteerd worden.

De belangrijkste aanbeveling is het beschikbaar maken van een voorbereidend programma voor de studenten die voor de minor en het afstuderen naar het buitenland gaan. De studenten laten weten vooral de voorbereiding op de cultuurelementen gemist te hebben en ook de ondersteuning en uitleg over de praktische zaken. Dit zou ondervangen kunnen worden door hetzelfde voorbereidend programma als voor stage beschikbaar te maken. Voor de minor en het afstuderen gelden natuurlijk andere regels, maar hiervoor zouden na de gezamenlijke inleiding de groep opgesplitst kunnen worden. Zo krijgt iedere student de informatie die voor hen relevant is. Natuurlijk is dit niet een aanbeveling die even snel doorgevoerd kan worden, maar sluit wel precies aan bij de behoefte van de studenten.

Gelijktijdig met dit onderzoek is een onderzoek gehouden naar het natraject voor de periode in het buitenland. Doordat hier al aan gewerkt wordt zou de volgende aanbeveling meteen meegenomen kunnen worden. Dat is de presentatie deel uit laten maken van het natraject van de studenten die naar het buitenland zijn geweest. Wanneer dit in het voorbereidend programma van de studenten die nog naar het buitenland gaan toegevoegd kan worden zou dat het beste zijn. Zo kunnen ICOMs worden getoetst en ervaringen gedeeld worden.

Een ingrijpende verandering is het betrekken van docenten bij het voorbereidend programma die de begeleiding geven tijdens de periode in het buitenland. Met ingrijpend wordt het kosten van tijd en geld bedoeld. Door de studenten tijdens de intervisie in te delen bij de begeleidende docent wordt er een band gecreëerd waardoor inzicht komt op de leerdoelen van de student. Hierdoor ontstaat in zijn geheel een groter leerrendement.

Tegelijkertijd met bovenstaande aanbevelingen zou een overzicht van alle belangrijke informatie omtrent internationalisering gecreëerd kunnen worden voor op de Avans website. Door dit uit te besteden kost het wel meer geld, maar zorgt ervoor dat de informatie op een professionele en overzichtelijke manier wordt weergegeven. Precies wat de studenten nodig hebben. Ondertussen kunnen studenten gevraagd worden voor de database en hiervoor een apart kopje gemaakt worden op de website.

Last but not least, geef meer aandacht aan internationalisering zelf. Deze aanbeveling wordt als laatste benoemd, maar daardoor niet minder belangrijk. Dit is een proces wat niet van de een op de andere dag gerealiseerd kan worden. Echter, is het wel van belang om hier zo snel mogelijk mee te beginnen. Hierdoor gaat internationalisering meer leven op de ASH.

Al met al, zijn er verschillende aanbevelingen die ervoor kunnen zorgen dat het voorbereidend programma gaat voldoen aan de behoefte van de studenten. In bijlage 1 zijn twee voorbeelden gegeven hoe het nieuwe voorbereidend programma eruit kan gaan zien. Hierin zijn uiteraard de behoeften van de studenten meegenomen. Buiten kijf staat dat een voorbereidend programma die voorziet in de behoeften van essentieel belang is voor de studenten die tijdens de studie een periode naar het buitenland gaan, want een goed begin is het halve werk.

Literatuurlijst

Couwenberg, B. (2018). *Een goed begin is het halve werk*. [Scriptie]. 's-Hertogenbosch: Auteur.

Leask, B. (2008). Internationalisation, Globalisation and Curriculum Innovation. In Leask, B (red), *Researching International Pedagogies* (pp. 9-26). [doi:10.1007/978-1-4020-8858-2_2](https://doi.org/10.1007/978-1-4020-8858-2_2)

Migchelbrink, F. (2013). *Handboek praktijkgericht onderzoek. Zorg, welzijn, wonen en werken*. Amsterdam: Uitgeverij SWP.

Nuffic. (2017). '*Internationalisering is belangrijker dan ooit*'. Geraadpleegd 7 mei 2018 van: [https://www.nuffic.nl/nieuws/nuffic-news/internationalisering-is-belangrijker-dan-ooit/?searchterm=internationalisering hoger onderwijs](https://www.nuffic.nl/nieuws/nuffic-news/internationalisering-is-belangrijker-dan-ooit/?searchterm=internationalisering%20hoger%20onderwijs)

Verhoeven, N. (2014). *Wat is onderzoek? Praktijkboek voor methoden en technieken*. Den Haag: Boom Lemma uitgevers.

Bijlage 1

September/oktober derde leerjaar:

- Bijeenkomst één: Interactieve kennismaking, verwachtingen benoemen, uitleg ICOMs en cultuurshock
- Bijeenkomst twee: Uitleg praktische zaken
- Bijeenkomst drie: Presentatie bijwonen studenten die naar het buitenland zijn geweest

November/december derde leerjaar:

- Intervisie één
- Intervisie twee
- Intervisie drie

*Mogelijkheid tot verslag, maar dan met diepgang in de feedback.

September vierde leerjaar (natraject):

- Bijeenkomst één: Dieper ingaan op de ICOMs en ervaringen delen met studenten eigen leerjaar.
- Bijeenkomst twee: Presentatie geven aan derde jaars studenten die naar het buitenland gaan en delen ervaringen

Andere mogelijkheid tot opzet van een nieuw voorbereidend programma:

Tijd en bijeenkomst volgorde	Inhoud les
September/oktober: bijeenkomst één	Interactieve kennismaking, verwachtingen benoemen, uitleg ICOMs en uitleg cultuurshock
September/oktober: bijeenkomst twee	Praktische zaken
Oktober/november: bijeenkomst drie	Presentatie bijwonen studenten die naar het buitenland zijn geweest, kennismaking docent die hen gaat begeleiden in het buitenland en verdeling landen
November/december: bijeenkomst vier en vijf	Docenten zijn gekoppeld aan de leerlingen die ze gaan begeleiden. In de groepjes worden de leerdoelen opgesteld en besproken, vanzelfsprekendheden worden besproken en er is aandacht voor dilemma's zelfstandigheid en creativiteit.
December: bijeenkomst zes	Individueel gesprek met begeleidend docent om leerdoelen, zelfstandigheid, onzekerheid, creativiteit te bespreken en te toetsen of ze er klaar voor zijn.
September vierde leerjaar: bijeenkomst één	Ervaringen delen met studenten eigen leerjaar en dieper ingaan op de ICOMs
September	Presentatie geven aan derdejaars studenten die naar het buitenland gaan en delen ervaringen